

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Sisarusten väliset leikit ja päivähoidon tuki sisarussuhteissa

Kauppinen, Merja

2017 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Sisarusten väliset leikit ja päivähoiton tuki sisarussuhteissa

Merja Kauppinen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2017

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tiivistelmä

Merja Kauppinen

Sisarusten väliset leikit ja päivähoidon tuki sisarussuhteissa

Vuosi	2017	Sivumäärä	44+liitteet
-------	------	-----------	-------------

Opinnäytetyö tarkastelee sisarusten leikkiä kotona ja päivähoidossa sekä päivähoidon tukea sisarussuhteissa. Työn tavoitteena on kartoittaa sisarusten kotona leikittyjä leikkejä, sisarussuhteiden vuorovaikutusta sekä tarkastella päivähoidon mahdollisuutta tukea sisarussuhteita.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on teemahaastattelu, joskin haastattelut etenivät pitkälti kyselylomakkeen varassa. Tutkimuskysymys koski sisarussuhteen tukea päivähoidon kontekstissa ja apukysymykset liittyivät vallankäyttöön, sosiaalisiin suhteisiin sekä siihen, milloin aikuista tarvitaan. Haastatteluun osallistui neljän sisaruksen vanhemmat sekä kolmen päivähoitoryhmän aikuisia. Kaksi henkilökunnan haastattelua pidettiin ryhmähaastatteluina dialogin mahdollistamiseksi ja yksi toteutettiin yksilöhaastatteluna.

Aineiston analyysi tehtiin teemoittelulla, jossa oli elementtejä grounded theory-menetelmästä. Grounded theory lähestymistapaa käytettiin ennalta arvaamattomien vastausten teorian muodostuksessa.

Tutkimuskysymyksen kannalta olennaiseksi tulokseksi nousi se, ettei sisarussuhteiden tuki ole niinkään päivähoidon kasvatustehtävä vaan on enemmän kotien vastuulla. Päivähoidon rooli on toimia tukena tässä tehtävässä. Erityistapauksen muodostavat kriisi- tai riskitapaukset, jolloin sisarussuhteiden tuki on perusteltua.

Avainsanat: sisarussuhteet, leikki, päivähoito

Laurea University of Applied Sciences
Tikkurila
Degree Program in Social Services

Abstract

Merja Kauppinen

Tears Between Siblings and the Support of Daycare in Sibling Relationships

Year	2017	Pages	44+attachments
------	------	-------	----------------

Thesis Bachelor's siblings playing at home as well as daycare and daycare supporting siblings. The purpose of the work was to find out more about the play between sibling at home, siblings relationships as well as to consider the possibility of daycare supporting sibling relationship

The research method of the thesis is a thematic interview though the interview was largely driven by the questionnaire. The research question concerns the support of a sibling relationship in context of a daycare and the auxiliary issues were related to the use of power, social relationships, and when are adults needed. The interviews were attended by the parents of four siblings, and adults in three daycare groups. Two staff interviews were held as group interviews to facilitate dialogue and one was conducted as an individual interview.

The analysis of the material was done with a theme that contained elements from the grounded theory method. Grounded theory approach was used in the theory of unpredictable answers.

The essence of the research question was that support for siblings was not much of a daycare task but rather a responsibility at homes. The role of daycare was to support this task. In special cases, there are crisis and risk situations where support for siblings is justified.

Keywords : siblings, play, day care

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Lapsen kehitys.....	8
3	Sisarusten välisen suhteen merkitys	9
4	Lasten väliset sosiaaliset suhteet	11
5	Leikki.....	12
	5.1 Leikki rakentaa identiteettiä	13
	5.2 Leikin kehitys	15
6	Varhaiskasvatuksen lähtökohdat	18
	6.1 Pedagoginen sensitiivisyys.....	19
	6.2 Aikuisen rooli lasten elämässä ja leikeissä	21
	6.3 Yhteistyö päivähoidon ja perheiden välillä.....	22
7	Opinnäytetyön toteutus.....	23
	7.1 Opinnäytetyön tavoitteet	24
	7.2 Teemahaastattelu menetelmänä.....	24
	7.3 Tutkimuksen menetelmä.....	26
	7.4 Aineistonkeruu ja analyysi.....	27
8	Opinnäytetyön tulokset	30
	8.1 Sisarussuhteiden tuki	30
	8.2 Sisarusten leikit kotiympäristössä ja päivähoidossa.....	32
	8.3 Sosiaaliset suhteet	35
	8.4 Leikeissä ja suhteissa ilmenevä johtajuus	36
	8.5 Aikuisen tuki lapsen päivässä ja leikeissä.....	37
9	Opinnäytetyön eettisyys	37
10	Opinnäytetyön yhteenveto ja pohdinta	38
	Lähteet	42
	Liitteet.....	45

1 Johdanto

Lapsen henkinen, fyysinen ja emotionaalinen kehitys alkaa kotoa. Hyvä koti ja vanhemmuus antavat lapselle kasvualustan. Kotona vanhemmat ovat valmiita asettamaan lasten tunteet ja tarpeet omien edelle. Kotona lasta kannustetaan ja lohdutetaan häden hetkellä. Kotona oman perheen kesken lapsi saa hyväksyntää, hoivaa, huolenpitoa ja rakkautta. (Lipsanen 2008.) Kodilla on siis tärkeä merkitys lapsen kehityksessä. Leikki taas on tärkeä elementti lapsen kehityksessä (Mäkitalo 2014). Leikin avulla lapsi ajattelee, hahmottaa maailmaa ja hallitsee ympäristöään. Leikin avulla lapsi oppii ja sisäistää uusia asioita sekä oppii sosiaalisia suhteita. Leikki on myös lapsen tunteiden kieli. Ilman leikkiä lapsen oppiminen jää pinnalliseksi. (Mäkitalo 2014.) Leikeissä muokataan merkityksiä sen kuvastaessa todellisuutta hyvin syvällisellä tasolla. Leikkiä ei voida pitää pelkkänä toiminnan realistisena esityksenä, koska lapsi luo kuvitellun ja fiktiivisen tilanteen. Leikki on arkisen elämän vastakohta. (Lindqvist 1998:68-69.) Opinnäytetyöni tarkoitus on kartoittaa sisarusten välisiä leikkejä sekä päivähoidon tukea sisarusuhteissa haastatteleamalla sisarusten vanhempia sekä tutkimuspäiväkodin henkilökuntaa.

Opinnäytetyössäni tutkittava leikki tapahtuu kotiympäristössä ja tutkimusmetodina käytän teemahaastattelua. Idea opin-näytetyön aiheeseen tuli Soccan erityisasiantuntijalta. Opinnäytetyöni liittyy VKK-Metron varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön. VKK-lyhenne tulee sanoista varhaiskasvatuksen kehittämiskeskus. Opinnäytetyön yhteistyökumppani toimii helsinkiläinen päiväkotinä, jossa on hoidossa noin 150 lasta. Suunnitellessani haastatteluja vanhemmille teemat rakentuivat leikkien juonesta, leikkien rooleista, vallankäytöstä ja kiistoista sekä siitä, milloin aikuisen tuki leikkiin on tarpeellista. Muuttaessani tutkimuskysymystä päivähoitokeskeisemmäksi lisäsin tarkasteluun selkeän päivähoitokontekstin, jota kartoitin lisäkysymyksillä liittyen päivähoiton tukeen sisarusuhteissa. Muutoin hyödynsin vanhemmille tekemääni haastattelulomaketta myös henkilökunnan haastatteluissa.

Työelämä yhteyshenkilö on VKK-Metrosta. VKK-Metron kehittämishankkeeseen kuului yhtenä osa-alueena leikki ja opinnäytetyöni aiheeksi miellettiin kotona tapahtuva leikki, koska näistä ei ole saatu tutkimuksia aiemmin. Kotona tapahtuva leikki on osa lapsen leikin kehitystä ja on siksi tärkeä osa-alue lapsen kehityksessä. VKK-Metron rakenne on muuttunut opinnäytetyöprosessini aikana ja varhaiskasvatus on siirtynyt Opetus- ja kulttuuriministeriön alla, joten määrärahoja sosiaalialalla tehtäviin varhaiskasvatuksen tutkimuksiin ei enää myönnetä vaan VKK-Metro saa määrärahasensa Opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Niinpä opinnäytetyötäni ei voida esitellä VKK-Metron seminaareissa vaan se jaetaan VKK-Metron verkostoille.

Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys koostuu katsauksesta lapsen kehitykseen, sisarusten väliin suhteisiin ja leikkiin sekä varhaiskasvatuksesta, pedagogisesta sensitiivisyydestä ja kasvatuskumppanuudesta. Opinnäytetyön toteutuksesta kertovassa osiossa tarkastelen aineis-

ton keruuta, tutkimusmenetelmää ja aineiston käsittelyä. Lopussa käyn läpi opinnäytetyön tuloksia, prosessia ja eettisyyttä.

2 Lapsen kehitys

Yhteiskunnassamme puhutaan monesti kehityksestä. Elämänmuutoksia ja -kriisejä kutsutaan kehitykseksi jossain yhteydessä. Kehitystä tapahtuu yhteisöjen, yhteiskuntien ja yksilöiden tasoilla. Arkikielessä puhuttaessa tarkoitamme kehityksellä kuitenkin pienen lapsen muutosta ja yleensä sana ”kehitys” on positiivisesti väritynyt. Kehitystä tutkitaan monesta eri näkökulmasta eri ihmistieteiden toimesta. Yksi kehityksen tutkimisen keskeinen ongelma on, että miten tutkitaan lapsen kehitystä rajaamatta tutkimuskohdetta niin, että se hajoaa osiin eikä näissä osissa enää nähdä kehittyvää kokonaisuutta. Kehityksen havainnollistaminen onnistuu lähinnä laatimalla kehitykselle malleja. (Helenius & Korhonen, 2008: 11-13.)

Psyykkiseen kehitykseen liittyy kehitystehtäviä. Kehitystehtäviä on jokaisessa elämän vaiheessa lapsuudesta vanhuuteen. Ensimmäinen ihmisen eliniän kehitysvaihe on vauva-aika, jolloin vauvalla ei kuitenkaan ole selkeää käsitystä ympäristöstä, eikä hän selviä ilman hoitajaa. Vauva-ian jälkeen alkaa leikki-ikä, joka kestää kouluun menoon asti. Leikki-ikäinen lapsi kehittyy nopeasti ja monipuoliset taidot näkyvät leikeissä. Leikki-ikäiselle muodostuu käsitys siitä, kuka hän on. (Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2005:17-18.) Psyykkinen kehitys on ympäristön ja perimän yhteisvaikutusta. Perimä ohjaa ihmisen psyykkistä toiminnanohjauksen perusedellytysten kehitystä. Elinympäristön vaikutus on kohtalaisen suuri, jossa lapsi voi kohdata haavoittavia tekijöitä ja kehitystä tukevia tekijöitä. Haavoittavat tekijät ovat kasvuun kielteisesti vaikuttavia tekijöitä ja kasvun myönteisiä edellytyksiä ovat kehitystä tukevat tekijät. (Anttila ym. 2005: 24-25.) Elinympäristössä esiintyviä haavoittavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi vanhemman psyykkinen tai fyysinen sairastuminen, päihdeongelma, parisuhde- tai vanhemmuuden ongelmat, perheen vuorovaikutusongelmat, perheen sosiaalinen eristäytyminen tai väkivalta perheessä. Myös taloudellinen huono-osaisuus ja työttömyys voivat olla riskitekijöitä lapsen hyvälle kehitykselle. Suojaavina tekijöinä taas voidaan nähdä lämmin koti-ilmapääri ja vapaa tunneilmasto, arjen sujuvuus ja toistuvuus rutiineineen, sosiaalinen verkosto ja tuki, harrastukset, motivaatio päiväkotij- ja koulumaailmaan sekä perheen riittävä taloudellinen tilanne ja hyvät asuinolot. (FinFami 2017.)

Lapsen oppiessa kuuntelemaan hiljaisuutta hän oppii kuuntelemaan, mitä sadut kertovat ja mitä toiset ihmiset sanovat. Mielikuvitus on inhimillisen toiminnan voima ja mielikuvituksen ja luovan ajattelun lähtökohta on rikas mielikuvamaailma. Mielikuvitushahmojen rakentamisesta versoo elävä ajattelu, joka voidaan tukahduttaa realismilla ja tietopainotteisuudella. (Jantunen 2009: 57.) Mielikuvitus on tärkeä elementti lapsen kehityksessä. Sen kautta lapsen on mahdollista oppia ymmärtämään itseään ja suhdetta muihin ihmisiin ja ympäristöön. Nykyisessä yhteiskunnassa televisio ja media tarjoavat kovia ja tylyä tarinoita ja mielikuvia, jotka vaarantavat lapsen omien mielikuvien syntymisen. Lapsen maailman mielikuvien tulisi olla pehmeitä ja sielukkaita ja siksi lapsia tulisi suojella liiallisen paljolta ja kovilta virikkeiltä.

(Jantunen 2009: 48-49.) Leikkien, satujen ja mielikuvituksen avulla lapsi työstää kaottista tunteiden ja elämän myllerrystä (Kurppa 2009: 119).

Lapsen kehitys on vahvasti sidoksissa ympäristöön ja kulttuuriseen taustaan. Amerikkalaisessa ja eurooppalaisessa kulttuurissa korostetaan kasvatusta ja koulutusta. Tässä länsimaalaisessa lapsen kasvatuksessa tyypillisiä piirteitä ovat lapsen erottaminen aikuisten maailmasta, ai-doista elämän haasteista. Samoin tyypillistä on lapsen maailman muodostaminen, jossa samanikäisiä lapsia kootaan yhteen ja samankaltaisiin toimintoihin sekä kytketään ikään lapsen kehityksen piirteet. Kulttuurisesta kehiksestä riippumatta lapsen kehitys tapahtuu oman toiminnan seurauksena, eikä ulkoisesta ärsykkeestä. (Helenius & Korhonen, 2008: 14-16.)

Lapsen toiminta on hyvin kokonaisvaltaista ja luonteva toiminta vahvistaa lapsen hyvinvointia ja hänen käsitystään itsestään sekä omista osallistumismahdollisuuksistaan. Lapselle ominaisia toiminnan tapoja ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja erilaisiin taiteen alueisiin tutustuminen ja ilmaiseminen. Näiden tapojen kautta toimiessaan ja tuntiessaan toiminnan tavat mielekkäiksi lapsi ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan. Toimiessaan lasten kanssa ja havainnoidessaan lasten toimintaa kasvattajat saavat arvokasta tietoa lapsen ajattelusta ja maailmasta. (Stakes 2005:20.)

Leikkiminen tuottaa lapselle tyydytystä leikkitoiminnan vuoksi. Leikki ei ole päämäärä tietois-ta toimintaa. Lapset oppivat monenlaisia asioita leikeissään. Leikin aineksina lapset käyttävät kaikkea näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa. (esim. Stakes 2005:20-21 ja Mäkitalo 2014a.) Liikkuminen on hyvinvoinnin perusta ja tuottaa fyysistä ja psyykkistä mielihyvää. Liik-kuminen on lapselle luonnollinen tapa tutustua itseensä, omaan kehoonsa, toisiinsa ja ympä-ristöön. Tutkiminen on ihmiselle luontaista ja se alkaa syntymästä. Tutkimalla lapsi tyydyttää luontaista uteliaisuuttaan. Lapsen innostus tutkimiseen säilyy, kun hän kokee, että hänen tut-kiva ihmettelynsä, kysymyksensä, pohdintansa ja toiminta ovat merkityksellisiä. Taiteellinen kokemisen ja ilmaisemisen kautta lapsi kehittyy yksilönä ja ryhmässä. Taideaineet virittävät lapsen toiminnallisuuden ja taiteen avulla lapsella on mahdollisuus kokea mielikuvitusmaail-ma, jossa kaikki on mahdollista ja leikistä totta. Varhaisvuosien varaan rakentuu myöhemmät kulttuuriset arvot ja mieltymykset taiteellisiin aineisiin. (Stakes 2005: 22-25.)

3 Sisarusten välisen suhteen merkitys

Parkerin ja Stimpsonin (2004: 13) kirjassa oli lastenpsykoterapeutti ja Young Minds-järjestön johtajan Peter Wilsonin suora lainaus, joka kuvaa sisarussuhteen tärkeyttä ja hedelmällisiä olosuhteita. Lainauksen mukaan siskojen ja veljien välillä ilmeneviin seikkoihin ei kiinnitetä lähimainkaan tarpeeksi huomiota. Wilsonin lainauksesta voi lukea, että sisarukset varttuvat poikkeuksellisen lähellä toisiaan sekä likeisissä ja hedelmällisissä olosuhteissa, jonka läheisyys

ja tärkeys ovat kiehtovaa. Yhdessä varttuminen on avainasemassa, koska aikuisten sisarusten läheisyys ei yleensä ole samaa tasoa.

Sisarussuhde on ainutlaatuinen, koska sisaruksen kanssa lapsi voi olla sellainen kuin oikeasti on. Sisarussuhteet edustavat suurta turvallisuutta ja sisarussuhteet ovat tärkeä ristiriita- ja epäsovitilanteiden ratkaisuiden rakentaja. Sisarussuhteissa lapset harjoittelevat keskinäisen hierarkian rakentamista, joka syntyy epäsovun ja aggression ilmaisemisen kautta. (Juul 2006:59-60.) Sisarussuhde on yksi merkityksellisimpiä suhteita lapsen elämässä. Sisarusten keskinäiset suhteet ovat ihmiselämän pisimpiä ja sisarussuhteiden laatu muokkaa sitä, millaisiksi aikuisiksi lapset kasvavat. Sisarussuhteiden vaikutukset ulottuvat myös ammatin- ja puolisonvalintaan sekä lasten lukumäärään. Sisarusten suhtautumistapa toisiinsa määrää suunnan lapsuuden perhe-elämälle, mutta se vaikuttaa heidän myöhempisiin ihmissuhteisiinsa aina vanhuuteen saakka. (Parker & Stimpson 2004: 11-12.)

Sisarussuhteiden kehittyminen alkaa jo silloin, kun pienempi sisarus syntyy. Esikoinen alkaa muodostaa suhdetta sisarukseensa. Ikäerosta riippuen vanhempien on tärkeää huomioida lapsen menetys. Lapsi haluaa toimia yhteistyössä vanhempien kanssa, eikä siksi välttämättä osoita negatiivisia ja aggressiivisia tunteitaan vauvaan. Turhautuessaan lapsi kuitenkin kohdistaa negatiiviset tunteensa uuteen tulokkaaseen. Tässä kohdassa vanhempien on tärkeää huomioida pienen lapsen menetys; hän on menettänyt tasan puolet kaikesta huomiosta, hoivasta ja ajasta, joita hän ennen sai kokonaisuudessaan. Lapsen menetyksen sanoittaminen on tärkeää. Mikäli vanhemmat odottavat lapsen tukahduttavan negatiiviset tunteensa, he saattavat tietämättään ruokkia lapsen negatiivisten tunteiden kehitystä. Negatiivisten tunteiden kehittyminen voi myöhemmin olla este hyvän ja tasapainoisen sisarussuhteen kehittymiselle. (Juul 2006: 60.)

Sisarusten mustasukkaisuus on aina lähtöisin vanhemman jakamasta huomiosta. Sisarukset eivät ole mustasukkaisia toisistaan, vaan lähtökohtaisesti taustalla on aina vanhemmilta saatu huomio ja kannustus. (Lund 2003:60.) Mustasukkaisuutta ja sisarussuhteen kehitystä kielteiseen suuntaan voi torjua monella tavalla. Vanhempien ei koskaan tulisi verrata sisarusia toisiinsa, koska se luo ja myöhemmin ylläpitää kilpailuhenkeä sisarusten välillä. Kunkin sisaruksen parhaiden piirteiden ja ominaisuuksien löytäminen ja niiden edistäminen on arvokasta. Tärkeää on sen tosiasian painottaminen, ettei lapset ole toistaan parempia, jolloin sisarusten ei tarvitse tuntea kilpailevansa toistensa kanssa. (Lundberg 2006: 61.)

Lapsuuden vuosien varrella sisarukset hiovat ja kehittävät yhteistyötä ja oppivat tuntemaan toisiaan. Sisarusten voi olla helpompi tulla toimeen muiden kanssa, koska yhteinen leikki opettaa heitä ymmärtämään omia ja toisten tunteita. Tunteiden sanoittaminen edesauttaa niiden tunnistamista ja selittämistä myöhemmin elämässä. (Lundberg 2006: 63.) Koska ihmi-

sen identiteetti rakentuu suhteessa muihin, on sisarussuhde avuksi myös oman identiteetin rakentamisessa. Tämä johtuu siitä, että sisarussuhde on ihmiselämän pisimpiä suhteita. Sisarukset ovat geneettisesti lähempänä toisiaan kuin vanhempiaan. Sanonta, että lapsi näkee itsensä vanhempiansa silmistä, voisi hyvin olla, että hän näkee itsensä sisarustensa silmistä. Sisaruspeilauksella on suuri merkitys sille, millaisiksi lapset kasvavat. Sisarus toimii lapselle peilinä joka heijastaa todellisuutta. Lapsi, jolla on sisarusmuodostaa käsityksiä itsestään sen mukaan, millaisena sisarukset hänet näkevät. (Matthis 2006: 63.)

4 Lasten väliset sosiaaliset suhteet

Sosiaalinen taitavuus on erityistaitavuutta. Sosiaaliset taidot kehittyvät aikaisemman kokemuksen ja opitun perusteella ja näistä saadusta palautteesta. Vanhemmat antavat lapselleen mallia siitä, miten sosiaalisia taitoja käytetään. Kun lapsi on saanut harjoitusta ja paljon palautetta siitä, miten on onnistunut tai epäonnistunut sosiaalisissa tilanteissa, palautetta hyväksi käyttäen lapsi rakentaa yhä yksityiskohtaisemman sosiaalisten tilanteiden malliston. Sosiaalisissa tilanteissa saadulla palautteella on kolmenlaista merkitystä: (1) korjaava merkitys, (2) uutta tietoa ja uusia taitoja rakentava merkitys sekä (3) motivoiva merkitys. (Kauppila 2011:131.)

Sosiaalisten taitojen oppimiseen tarvitaan paljon aikaa ja vaivaa. Ne kehittyvät suurelta osin mallioppimisen, saatujen kokemusten ja vanhempien ja läheisten ihmisten (esim. hoitajien ja opettajien) antamien tietojen ja palautteiden mukaan. Harjoittelu ja toistaminen ovat tärkeitä sosiaalisten taitojen oppimisessa, koska taitavaan sosiaaliseen toimintaa tarvitaan soveltuvat ja kehittyneet mallit ja paljon mahdollisuuksia, joissa niitä voi harjoitella. (Kauppila 2011:132.) Kauppila (2001:132) mainitsee kirjassaan, että sosiaalisten taitojen oppiminen voidaan jakaa kolmivaihe-teoriaan, jonka osat ovat: (1) kognitiivinen eli tiedollinen vaihe, (2) assosiativiseen eli harjoitus-vaiheeseen ja (3) autonomiseen eli opitun taidon vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa syntyvät tiedolliset käsitykset ja sisäiset mallit sosiaalisista tilanteista. Toisessa vaiheessa osatoimintoja harjoitellaan ja harjoitukset nivelletään toisiinsa. Kokeilujen avulla syntyvät perusaiheet. Viimeisessä vaiheessa toimintatavat säännönmukaistuvat ja tulevat persoonallisiksi ja rationaalisiksi. Kontaktin saaminen muihin ihmisiin helpottuu. (Kauppila 2011:132-134.)

Lapset alkavat solmia suhteita ikäisiinsä lapsiin jo varhain pikkulapsivaiheessa. Lasten vertais-suhteet ovat samantapaisia kuin aikuisten vastaavat suhteet. Läheiset suhteet syntyvät vuorovaikutuksesta ja kumppanuutta ylläpitävistä ja heikentävistä piirteistä. Lapsen sosiaalinen ympäristö ja sieltä kertyvät vertaiskokemukset vaikuttavat lapsen myöhempään kehitykseen. Lapsiryhmässä keskinäinen vertailu, hyväksyntä ja torjunta luovat lapsille asemaa, mainetta ja roolia ryhmässä. Lapsen asema vertaisyhteisössä on merkityksellinen, sillä se säätelee lap-

sen osallisuutta, mukaan pääsyä ja vuorovaikutusta. (Marjanen, Marttila & Varsa 2013:105-108.)

Lapsen sosiaalinen asema määräytyy sen mukaa, miten pidetty lapsi on vertaisryhmässään. Tätä kutsutaan sosiaalisesti statukseksi ja sen on yhteydessä vuorovaikutustapoihin, kumppaneihin ja maineeseen. Lapsen maine ja käyttäytyminen voivat vaikuttaa siihen, miten muut lapset suhtautuvat kyseiseen lapseen ja tämä suhtautumiseen muihin ja itseensä. Sosiaalisella asemalla ja käyttäytymisellä on vastavuoroinen vaikutus toisiinsa. Vihamielinen sekä ahdistunut ja syrjäänvetäytyvä lapsi saa vähäistä suosiota ryhmässä ja heikko sosiaalinen asema voi vaikuttaa negatiiviseen käyttäytymiseen, koska se voi esimerkiksi lisätä aggressiivisuutta ja syrjään vetäytymistä. Vertaissuhteet ovat olennaisessa asemassa myös niille, joilla on vaikeuksia sosiaalisen kompetenssin alueella. Myönteiset kokemukset ja suhteet ovat tärkeitä hyvinvoinnin tekijöitä, kun taas kielteiset kokemukset aiheuttavat lapselle stressiä, emotionaalisen tuen puutetta ja lisäävät lapsen negatiivisia käsityksiä itsestä ja toisista. Torjunta ja ongelmalliset suhteet ovat riski lapsen hyvälle kehitykselle. (Marjanen ym. 2013:103-106.)

5 Leikki

Leikki kaikessa monipuolisuudessaan on yksi korkeimmista ihmislajin saavutuksista kielen, kulttuurin ja teknologian ohella. Itse asiassa, ilman leikkiä mikään näistä muista saavutuksista ei olisi mahdollista.

Whitebread, 2012

Yksi lapsuuden kulmakivistä on leikki. Monet lasten maailmaa tutkineet asiantuntijat ovat jo kymmenen vuoden ajan olleet huolissaan omaehtoisen leikin vähentymisestä. Omaehtoinen leikki on lapsen luomaa ja ohjaamaa leikkiä. Nykypäivän yhteiskunnassa lapsuus on lyhentynyt ja muuttanut muotoaan ja yhteiskunnan mediat (televisio, videot, internet) tuovat aikuisten maailman lasten ulottuville. Lasten erilaiset psyykkiset ongelmat ovat lisääntyneet ja pienet koululaiset viettävät iltapäivät yksin kotona. Tutkijat ovat havainneet myös sen, että yhä useampien nuorten on vaikeaa asettua toisen ihmisen asemaan. Nykyisen elämänrytmin myötä perheiden tavalliset arkiset ja yhteiset kokemukset ovat vähentyneet ja niitä korvataan elämyksillä. Omaehtoisen leikin vähentymisellä näyttää olevan suora yhteys lapsille ja nuorilla esiintyviin ongelmiin. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004:60-61.)

Leikin ilmiö on yleismaailmallinen. Kaikki maailman lapset leikkivät ja pienetkin lapset puhuvat leikistä ja leikkimisestä. Leikin määrittely on erittäin vaikeaa ja yleensä sen määrittelyyn käytetään kuvaavia tunnusmerkkejä. Ranskalainen Roder Caillois kuvailee leikkiä

vapaaehtoiseksi, ennakoimattomaksi, tuottamattomaksi, säännönmukaiseksi ja kuvitteelliseksi. Leikin tunnusmerkkeinä voidaan myös pitää sen sisäistä motivaatiota, joka ilmenee lapsen omana suunnitteluna sekä siinä, että leikin prosessi on tärkeämpi suhteessa tulokseen. Lapsi saa leikistä fyysistä ja psyykkistä tyydytystä. (Keränen 2013.) Lastentarhan isä Friedrich Fröbel totesi, että leikki on lapsen sisäisen maailman ilmaisuväylä. Fröbel näki jo 1800-luvun Saksassa, miten syvän tyydytyksen leikki antoi lapselle ja miten suuri eteenpäin kantava voima leikkiin heittäytyminen oli. (Kalliala 2003: 184.) Kyky leikkiä on lapsella olemassa, mutta vanhemmat opettavat lapsilleen leikkisyyden. Leikkimällä riittävästi vauvan kanssa vanhemmat opettavat lapselle kyvyn leikkiä ja samalla keinoja selviytyä elämästä. (Airas & Brummer 2003: 165.)

5.1 Leikki rakentaa identiteettiä

Lapsi kertoo eleillään, ilmeillään, hymyllään ja naurullaan leikkisignaaleita, joita toiset lapset tulkitsevat. Leikkisignaalit ovat sanattomia ja sanallisia. (Kalliala 2016: 4.) Leikkiessään lapsi rakentaa identiteettiään. Lapsen identiteetin rakennusaineina on kokeileminen, tutkiminen ja erilaisten roolien harjoittelu. Lapsi tarvitsee kokemuksia kolmesta eri näkökulmasta, jotta hän rakentaa identiteettiään ja kehittyä kohti ehyttä aikuisuutta. Nämä näkökulmat ovat: minä olen, minä osaan, minulla on. ”Minä olen” rakentuu leikkiessä. Omaehtoisessa leikissä lapsi rakentaa identiteettiään olemalla ja tutkimalla, millainen ja kuka hän on. Leikeissä lapsi ottaa erilaisia rooleja ja niiden kautta hän saa leikkiin selkeän identiteetin. Kokeillessaan rooleja ja leikkiessään vapaasti lapsi selkiyttää ajatuksiaan. Kun lapsen lähellä olevat aikuiset sallivat lapsen leikkiä, lapsi uskaltaa leikkiä ja olla lapsi. ”Minä osaan” näyttäytyy leikeissä erilaisena osaamisena kuin todellisessa elämässä. Leikeissä lapsi kuvittelee osaavansa kaiken. Toisin kuin todellisessa elämässä, leikeissä osaamisen iloa ei synnytä ympäristön odotukset vaan leikki itsessään. ”Minulla on” näkökulma rakentuu siitä, että lapsi saa hyväksyntää ja kannustusta jo pelkästä olemassa olostaan. Lapsi tarvitsee turvallisia aikuisia lähelleen ja hän tarvitsee tiedon siitä, että aikuiset ovat olemassa hänelle. Näiltä aikuisilta lapsi tarvitsee hyväksyntää leikkiään kohtaan. Lapsi tarvitsee turva-aikuisiltaan viestin siitä, että aikuinen hyväksyy oleellisimman asian lapsen elämässä, leikin, vaikka leikki ei aina olisi siistiä ja hiljais- ta. (Hintikka ym. 2004:25-30.)

Leikki on tapa, jolla lapsi voi hallita tunteitaan, elämyksiään ja kokemuksiaan. Leikkiessään lapsi pystyy liikkumaan eri tunnekokemusten välillä ja palaamaan todellisuuteen. Leikki tarjoaa puitteet, joissa lapsi pystyy käymään läpi sitä mitä on kokenut tai mitä haluaisi kokea. Leikkiessään lapsi siirtää sisäistä kokemusmaailmaansa itsensä ulkopuolelle ja pääsee näin tarkastelemaan sitä ulkoa käsin. Esimerkiksi nukke tuntee jotain, eikä hän itse, jolloin lapsi pääsee tarkastelemaan tunnetta nukan tuntemana. Kaikki tasapainoisen elämän palikat (mielenterveys, kyky työskentelyyn, rakastamiseen, luovuuteen ja leikkiin) ovat lähtöisin riittävän

hyvästä hoivasta. (Airas & Brummer 2003:163-166.) Hintikka ym. (2004: 56-57) toteavat, että lapsi leikkii leikkimisen vuoksi. Toisin kuin koulumaisessa oppimisessa, jossa tavoitteen saavuttaminen on päämäärä, leikissä lapsi leikkii leikkimisen vuoksi ja tärkeätä on leikin toteuttaminen. Leikkiessään lapsi oppii tiedostamattaan, jolloin oppiminen piiloutuu leikin prosessiin eikä asioita opita suoraan. Kirjassaan Hintikka ym. (2004:56) kertoo leikin paradoksista, jossa lapsi pääsee mielikuvituksensa voimin syvällisesti kiinni todellisuuteen silloin, kun hän pakenee todellisuutta leikin maailmaan.

Myös Tina Bruce (2016: 12) kertoo kirjassaan tilanteesta, jossa lapset uppoutuvat leikkiin täysin. Hän kutsuu sitä vapaasti virtaavaksi leikiksi, free flow play. Lasten leikkityylit ovat yksilöllisiä, joten samat leikit eivät sovi kaikille. Leikki näyttäytyy erilaiselta riippuen siitä kulttuurista, jossa lapsi kasvaa. Toiset yhteiskunnat korostavat oppimisen merkitystä ja leikki perustellaan oppimisella. Lapsi oppii leikin taitoja luonnostaan ja leikillä on valtava merkitys oppimiselle. Oikeastaan Bruce kirjoitti, että leikki auttaa syvälliseen, laajaan ja koko elämän kestävään oppimistaitojen kehitykseen. Vapaa leikki tuhoutuu helposti, mutta vapaasti virtaavana sen kautta kulkee kyky omatoimisuuteen. (Bruce 2016: 12-13.) Bruce (2016: 13) näkee vapaasti virtaavassa leikissä kaksitoista ominaista piirrettä, joissa on yhteistä huomioita myös muiden tutkijoiden näkemysten välillä (esim. Airas & Brummer 2003:163-166, Hintikka ym. 2004: 56-57, Keränen 2013):

- Lasten leikeissä näyttäytyy todellisesta elämästä saadut kokemukset
- Lapset hallitsevat leikkiä ja luovat siihen sääntöjä
- Leikin prosessin edetessä lapset tekevät leikkivälineitä ja esittävät asioita, mutta leikin loputtua mitään tuotosta ei jää jäljelle
- Leikki syntyy spontaanisti, joten ketään ei voi pakottaa leikkimään.
- Tulevaisuuden aikuisuutta harjoitellaan roolileikeissä
- Leikkien edetessä lapset kuvittelevat ja esittävät erilaisia asioita, tapahtumia ja rooleja
- Toisinaan lapsi leikkii yksin
- Lapset ja aikuiset voivat leikkiä yhteisiä leikkejä
- Leikeissä yhdistyy monta suunnitelmaa, koska jokaisella leikkijällä on leikkiä varten suunnitelma, vaikka se joskus olisi tiedostamaton
- Toisinaan lapsi saavuttaa leikkiessään flow-tilan, jossa syvällistä oppimista tapahtuu. Lapsi uppoutuu leikkiin ja oppimiseen, jolloin hänen huomiotaan voi olla vaikeaa kääntää pois leikistä.
- Lapset ovat iloisia uusista tiedoistaan ja taidoistaan ja niitä harjoitellaan leikeissä
- Leikeissä suhteet (perhe, ystävät, yhteisö) saavat selityksen ja leikki yhdistää ajatuksia ja tunteita.

Pienten lasten kanssa toteutettavilla perustoimilla, kuten ruokailu, pukeutuminen, ovat iso osa lapsen päivää ja edellyttävät ennen kaikkea lopputavoitteen saavuttamista. Oppiminen ja ohjaaminen ryhmissä ovat (toinen) keskeinen asia arjessa, mutta niitä sävyttää aikuisjohtoisuus ja suunnitelmallisuus. Kestoltaan lyhyet ohjaustuokit etenevät tavoitteita kohti. Leikki voi olla mukana näissä tilanteissa, mutta leikissä lopputavoitteen saavuttamien, aikuisjohtoisuus tai suunnitelmallisuus ei ole merkityksellisiä seikkoja. Siksi leikki eroaa muista arjen toimista. (Hujala & Turja 2012: 69.) Lasten omaehtoinen leikki on ensisijaisen tärkeää lapsen elämässä. Nykypäivän yhteiskunnassa, kodeissa, päiväkodeissa, harrastuksissa jää yhä vähemmän aikaa vapaalle, omaehtoiselle leikille. Lasten psyykinen kehitys sekä oivallusten ja kokemusten syntyminen vaativat omaehtoista leikkiä. Leikkiessään lapsi paitsi rakentaa itseään ja identiteettiään, hän käsittelee ympäröivää maailmaa itselleen ymmärrettävällä tavalla. (Vehkalahti & Urho 2013: 8-9.)

5.2 Leikin kehitys

Lapsen leikin kehitys etenee asteittain. Kuvaan leikkien kehitystä kuvion avulla sivulla 17, jossa leikkien sisältö muuttuu lapsen iän mukaan. Kuviossa leikit on nimetty hiukan eri tavalla, koska kuviossa leikille annetaan useampia tasoja kuin Hujalan ja Turjan kirjassa (2012). Käytännössä kontaktileikit mainitaan kuviossa harjoitusleikkeinä. Esinetoiminnot on kirjattu kuvioon esineleikkeinä ja esittävinä leikkeinä. Kuvitteluleikit nimetään kuviossa roolileikkeinä ja osittain yhteisleikkeinä. Kuviossa leikin kehityksen tasot on saatu jakautumaan useampaan ikävaiheeseen, joten sen tuominen opinnäytetyön raportointiin on perusteltua. Kuvioista saa hyvän käsityksen leikkitaitojen kehittymisestä ja niiden portaittaisesta etenemisestä.

Varhaiset leikit ovat kontaktileikkejä. Näissä leikeissä lapsen hymy, nauru sekä jännityksenomainen odotus vahvistajat leikittäjän ja lapsen sidettä. Lapsi on näissä leikeissä vahvasti mukana, koska juuri hänellä leikitään (esim. harakka huttu keittää). Kontaktileikeissä toisto mahdollistaa yhteisen ennakoinnin ja siihen liittyy voimakkaasti identiteetin kokemisen tunne, koska lapsen nimeä toistetaan ja hän on vaikuttajana vuorottelussa. Lapsi on fyysisesti leikin osapuoli ja huomion kohde rakennetaan yhteisessä toiminnassa. Kontaktileikkeihin on rakennettu loppuyllätys (esim. kutitus kainaloon tai pudotus sylistä jalkojen väliin), jolloin lapsi saa turvallisen vaaran kokemuksen. Leikin ristiriita ja leikkisä huumori saa lapsen nauramaan. Kontaktileikki saa lapsen ja myös aikuisen kokemaan itsensä hyväksytyksi. Kontaktileikkien tilanne luo edellytykset jäljittelylle, joka on päämuoto seuraavassa kehitysvaiheessa. Kontaktileikkien avulla leikki on mukana lapsen elämässä alusta alkaen, mutta ei itsenäisenä toimintana vaan yhteisenä toimintana osaavamman kanssa. (Hujala & Turja 2012:70-71.)

Lapsen alkaessa ryömiä ja kontata, hän alkaa olla kiinnostunut elinympäristössään olevista esineistä. Esineet houkuttavat lasta tutkimaan ympäristöään ja ennen kielen omaksumista

esineiden tutkiminen, leikki ja työtoiminnot ovatkin tärkeässä asemassa. Tutkimalla esineitä lapsi rakentaa itselleen tietoa kohteista, joita aikuinen täydentää nimeämällä kohteen. Esine-toiminnoissa lapsi luo myös ensimmäiset suhteensa. Ensimmäiset kiistat syntyvät juuri esineistä. Esinetoiminnoissa lapsi oppii tietoisesti jäljittämään aikuista. Ilman jäljittelyä oppiminen vaikeutuu, koska se on tämän ajankohdan oppimisen perusmuoto. Perheiden välillä on suuria eroja siinä, mitä lapsi saa tutkia ja miten häntä ohjataan ja tuetaan. Tässä vaiheessa lasten väliset toiminnalliset erot alkavat kasvaa ja lapsen persoonallisuus muovautuu vuoro-vaikutuksessa ympäristöönsä. Esineleikit hallitsevat lapsen kehittymistä kolmena ensimmäisenä elinvuonna. Esineelliset toiminnot ovat lapselle tärkeitä ja kasvattajan onkin tarpeellista tarkastella elinympäristöä. Ympäristö on tärkeä kasvatustekijä ja se säätelee lasten toimintoja merkittävästi (esim. liikuntarata saa lapsen liikkumaan ja legot saa lapsen paikoilleen). Lapsen kehittyvät kyvyt ja taidot tulisi saada mahdollisimman hyvin ja monipuolisesti käyttöön. (Hujala & Turja 2012:72-75.)

Lähestyttäessä kolmea ikävuotta leikki muuttuu oleellisesti. Lapsi on kielellisesti kehittynyt niin paljon, että hän pystyy sitomaan leikeissä tapahtuvat erilliset kuvitteluepisodit loogiseksi, samaan ilmiöön liittyväksi kokonaisuudeksi. Lapsi ymmärtää, etteivät esineet sellaisenaan ole merkityksellisiä. Tätä kehitysvaihetta sävyttävät kuvitteluleikit. Kuvitteluleikkien roolit alkavat ohjata lapsen toimintaa ja ne ohjaavat lasten suhteita toisiinsa. Leikki kehittyy suunnitelmalliseen yhteistoimintaan ja se on pitkäjänteisempää. Yli 3- vuotiaiden lasten leikkien rooleissa lapset voivat improvisoida kokonaisen tarinan. Kyky omaksua rooli on siis tärkeä lapsen kehityksessä. Lapset rakentavat minäkuvaansa, tutkivat ympäristönsä ilmiöitä ja kysymyksiä hyvästä ja pahasta. (Hujala & Turja 2012:75-76.) Gunilla Lindqvist (1998:71-74) kertoo kirjassaan samoista vaiheista lapsen leikin kehityksessä. Hän nimeää vaiheet leikin lyyriseksi ja musiikilliseksi sekä leikin dramaattiseksi ja kirjalliseksi kaavaksi. Lyyrisessä ja musiikillisessa kaavassa lapsi leikkii liikkeillä, esineillä ja kielellä. Dramaattisessa ja kirjallisessa kaavassa lapsi alkaa kiinnostua kertomusmuodosta ja tässä keskeisessä asemassa on toiminta.

Aikuinen luo edellytykset lapsen leikkiin, mutta aikuinen ei voi määrätä, millaisia leikkejä lapsi leikkii. Leikkitaidot kehittyvät ajallaan ja tarvitsevat tilaa ja rauhaa. Lapsen leikkitaitojen kehitys vaatii aikuisen ymmärtävää suhtautumista ja opastusta. (Rantala 2010.) Leikkitaito syntyy yhdessä aikuisen kanssa, ainakin aluksi, koska leikin kehityksen alkuvaiheessa aikuinen toimii leikin herättäjänä. (Sinkkonen 2008: 243.)

Lapsuuden leikkien kehitys:

- sosiaalisia leikkejä ja pelejä
- aikuisten ja lasten ajanviete huviksi ja hyödyksi
- iältään heterogeeniset ryhmät
- lapsi irrottautuu aikuisesta ja luo omia suhteita
- lapsi tekee omia valintoja, itsenäistyy

SÄÄNTÖLEIKIT, PELIT 5-6 V.

- edellyttää rikasta kielellistä ilmaisu
- ryhmäleikki; asetetaan toisen asemaan ja huomioidaan toisia
- aikuisen rooli vähenee
- pienvälineleikki ja abstraktileikki

YHTEISLEIKIT, RAKENTELU 4-5 V.

- toteutetaan toisten lasten kanssa
- tarvitaan roolivaatteet. Lapsi erottaa roolin ja kykenee asettautumaan rooliin
- osa toiminnasta korvataan vuoropuhelulla
- kielellinen juonen kehittäminen toimii suunnitelmana

ROOLITILEIKIT 3-4 V.

ESITTÄVÄ LEIKKI 2-3 V.

- juonen kielellinen kehittäminen alkaa
- pystyy käyttämään korvaavia esineitä
- tarvitsee leikkirauhaa ja aikuisen tukea
- kieli seuraa toimintaa

ESINELEIKKI 1-2 V.

- symbolifunktion herääminen
- esineitä käytetään tiettyihin tarkoituksiin
- toisiin esineisiin saa koskea, toisiin ei

HARJOITUSLEIKKI 0-1 V.

- esineisiin tarttuminen
- aikuisen kanssa loruttelu, laulaminen, liikuttelu
- vauvan kanssa voimistelu kiikuttaen, hypittäen ja käsiä ja jalkoja käyttäen

Kuva 1. Leikin kehitys (esim. Mäkitalo 2014a ja Rauman varhaiskasvatussuunnitelma)

6 Varhaiskasvatuksen lähtökohdat

Lapsen oikeuksia määrittelevät kansainväliset sopimukset ja kansalliset säädökset luovat arvopohjan suomalaiselle varhaiskasvatustyölle. Varhaiskasvatus on lapsen elinpiirissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa painotetaan lapsuuden itsearvoista luonnetta, lapsuuden vaalimista ja lapsen ohjaamista ihmisenä kasvamisessa. Yhteiskunnan järjestämä varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on tärkeä paikka. Varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksen keskeisimpiä toimijoita ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja erilaiset avoimet toiminnot. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat kaikki ne lapset, jotka käyttävät varhaiskasvatuspalveluita. (Stakes 2005:12-13.)

Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tehtäviä ja toimintaa lasten kanssa viitoittavat seuraavat kolme kasvatuspäämäärää (Stakes 2005:13):

- Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen
- Toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen
- Itsenäisyyden asteittainen lisääminen

Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen luo perustaa sille, että kukin lapsi voi kehittyä ja toimia omana ainutlaatuisena itsenään ja omana persoonallisuutenaan. Keskeistä on, että jokaisen yksilöllisyyttä kunnioitetaan. Varhaiskasvatus luo osaltaan perustaa sille hyvän yhteiskunnan ja yhteisen maailman kehittymiselle. Toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen tarkoittaa sitä, että pyritään vahvistamaan lapsen halua ottaa muut huomioon ja välittämään muista. Lapsen myönteinen suhtautuminen itseensä, toisiin ihmisiin, ympäristöön ja erilaisiin kulttuureihin on tärkeää. Itsenäisyyden asteittainen lisääminen tarkoittaa sitä, että lapsen annetaan edellytystensä mukaan huolehtia itsestä ja läheisistään sekä tehdä elämää koskevia päätöksiä ja valintoja. Näin lapsi oppii omatoimisuutta siten, että tarpeellinen hoito, huolenpito ja turva ovat lähellä. Lapsi iloitsee oppiessaan huolehtimaan itsestään ja saa luottaa osaamiseensa. (Stakes 2005:13.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Stakes 2005:20-25) on kirjattu lapselle ominaiset tavat toimia, joiden luontevuus vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsitystään itsestään sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan. Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja taiteellinen ilmaisu ovat lapselle ominaisia tapoja toimia ja ajatella. Näillä lapselle ominaisilla tavoilla voidaan ajatella olevan yhteys kasvatustieteiden ja kasvatustutkimuksen filosofiaan. Deweyn mukaan kasvavalla on neljä perustarvetta, joita ovat sosiaalisuuden tarve, itsen-

sä toteuttamisen tarve tekemällä, luomalla ja rakentamalla sekä tarve taiteelliseen toimintaa ja tarve tutkia ja keksiä asioita (Mäkitalo 2014b).

Deweyn kasvatustieteiden perusperiaatteet ovat Mäkitalo (2014b.) nostaa luennollaan esiin Deweyn kasvatustieteiden tärkeimmät periaatteet, joiden voidaan ajatella viitoittavan varhaiskasvatuksen tietä. Dewey ajatteli ihmisen kehittyvän ja kasvavan koko ajan (Kookas 2014). Deweyn filosofiassa kasvatuksellisesti arvokkaat kokemukset edistävät kasvua. Kasvulla ei silti ole ulkopuolista päämäärää. (Oulu 2017.) Lisäksi Deweyn kasvatustiede määritteli kaiken inhimillisen elämän sosiaalisiksi. Deweyn keskeinen ajatus oli pragmatismi eli toiminta on keskeinen tietojen oppimisessa. Lasten luonnolliset tarpeet Dewey nosti kasvatusteoreettiseksi pohjaksi, koska hän ajatteli, että lapsen oppiminen on tehokkaampaa lapsen saadessa toteuttaa itseään luontaisten tarpeidensa mukaan. (Kookas 2014.) Lisäksi lapsi ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan saadessaan toimia itselleen mielekkäällä tavalla. Lapselle ominaiset tavat toimia otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa ja ne ohjaavat kasvattajayhteisön tapaa toimia lasten kanssa. (Stakes 2005:20.)

Lapsen kehitys on kokonaisvaltaista ja lapsen myönteisen persoonallisuuden kehityksen pohja luodaan jo varhaisessa suhteessa hoitajaan, mutta myöhemmin päiväkodissa lapsi saa tukisuhdetta muihin aikuisiin. Suomen varhaiskasvatuksessa vahvuuksina voidaan pitää hyvin koulutettua henkilöstöä, laadukasta hoitoa ja kasvatusta sekä yhteistyötä vanhempien kanssa. (Hujala & Turja 2012:30.)

6.1 Pedagoginen sensitiivisyys

Lasten tarpeet ovat universaaleja, joihin kuuluu ravinto, liikunta ja lepo. Lisäksi lapsi tarvitsee nähdä ja kuulla tulemista, jolloin hän tulee nähdä omana, iloa tuottavana itsenään ja kuulla omine aloitteineen ja ajatuksineen. Lapsi tarvitsee vapautta tutkia ja onnistua, saada opetusta omasta kulttuuristaan ja sen arvoista ja odotuksista sekä tulla hyväksytyksi omaan ryhmäänsä. Lapsi tarvitsee myös yhteissääteilyä pystyäkseen pitämään vireystilansa sopivana. Yhteissääteily tarkoittaa sitä, että läsnä oleva aikuinen säätelee lapsen sisäistä tilaa. Yhteissääteily voi ratkaisevasti vähentää stressiä ja lapsi saa mahdollisuuden kokea voimakasta mielihyvää ja hän kokee mahdolliseksi kestää pahaa oloa. Vähä vähältä yhteiset kokemukset muuttuvat omiksi mahdollisuuksiksi. Pienten lasten kokemukset yhteisestä säätelestä ovat tärkeitä, koska stressin hallinnan sääteilykeskukset kehittyvät varhaislapsuudessa. Tunteiden sääteily aikuisen kanssa toimii sekä suojaavana voimana että rakentavana tekijänä. (Mäkelä 2013.)

Mäkelä (2013) kertoo esityksessään, että kehitystä tukevalla asenteella on tiettyjä piirteitä, jotka näkyvät käytännön työssä. Arkisena puheena tämä voi näkyä esimerkiksi ”Oletpa sinä

kiva tyttö/poika”. Kasvattaja kertoo sanoillaan, että näkee lapsen erityisenä, joka ilmenee uteliaisuutena toista kohtaan, hyväksymisenä sekä arvon ja merkityksen antamisena. Käytännön työssä kehitystä tukevana asenteena näkyy myös lapsen kunnioitus, joka ilmenee vastuun ottamisena omista virheistä (esim. ”Nyt en tainnut kuunnella” tai ”En oikein osannut toimia”). Myötätunto sekä myötäeläminen lapsen kokemuksessa sekä sanoittaminen eli ennakointi, jälkipuinti ja kiitos ovat lapsen kasvun tukemisessa myönteistä asennetta.

Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen havaitsee lapsen aloitteet ja reaktiot sekä vastaa niihin lapsen toimintaa tukevalla tavalla. Hän myös pitää ryhmän toimintaa ensisijaisena mielessä eli toimii ryhmäsensitiivisesti. (Mäkelä 2013.) Sensitiivisyyttään kasvattaja ilmaisee vastamalla lapsen perustarpeisiin eli aikuinen vastaa lapsen tunteisiin, turvallisuuden, emotionaalisen tuen, huomion, vahvistamisen ja selkeyden tarpeisiin. Sensitiivinen aikuinen kohtelee lasta kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti. (Kalliala 2009: 68.)

Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sitoutuneisuus toimintaa riippuvat paljolti siitä, miten aikuinen toimii (Kalliala 2009:67). Jos lapset saavat kasvattajalta ymmärrystä, huolenpitoa ja aitoa kiinnostusta asioita kohtaa, he käyttäytyvät paremmin ja oppivat enemmän. Kasvattaja voi edistää lapsen oppimista olemalla rehellinen ja vilpitön, kunnioittava, hyväksyvä ja luotettava sekä empaattisuudella. Aikuisen sitoutuminen on siis suorassa yhteydessä lapsen käyttäytymiseen. Aikuisen sitoutumisen määrittelyyn voidaan käyttää kolmea havainnointikategoriaa, jotka ovat sensitiivisyys, stimulaatio ja autonomia. Stimulaatio tarkoittaa tapaa, jolla aikuinen ohjaa lasta oppimisprosessissa. Autonomia taas kertoo siitä, millaista vapautta ja vastuuta aikuinen antaa lapselle. (Mäkitalo 2014c.)

Seuraavassa taulukossa kuvataan esimerkit aikuisen sitoutumisen tasoa sensitiivisyys, stimulaatio ja autonomia käsitteitä käyttäen (Mäkitalo 2014c):

SENSITIIVISYYS	
korkea	matala
<ul style="list-style-type: none"> ✓ turvaa lapsen onnistumisen ✓ kehuu oikeaa pyrkimystä tavoitteen seen ✓ ottaa lapsen mukaan keskusteluun 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ sallii lapsen epäonnistumisen ✓ kehuu satunnaisesti ✓ puhuu lapsen kuullen kuin hän ei olisi paikalla
STIMULAATIO	
korkea	matala
<ul style="list-style-type: none"> ✓ toiminnassa on selkeät ja havainnollistetut ohjeet ✓ toiminnalla on yhteys muuhun toimintaan päivän aikana 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ esittää toiminnan hankalana ✓ uudet toiminnot ovat hyvin erilaisia ja vaikeita
AUTONOMIA	
korkea	matala
<ul style="list-style-type: none"> ✓ esittää toiminnan yhteisenä pyrkimyksenä johonkin ✓ sallii lapsen saattaa loppuun aikuisen aloittaman toiminnan ✓ antaa lapselle mahdollisuuden tutustua toimintaa aluksi 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ esittelee toiminnan lapsen pulmana ✓ esittelee lapselle koko toiminnan samanaikaisesti ✓ haluaa pitäytyä omassa metodissa alusta alkaen

Taulukko 1. Aikuisen sitoutuminen lapsen kanssa työskentelyyn

6.2 Aikuisen rooli lasten elämässä ja leikeissä

Lapsen kehityksen ja elämän tärkeimpänä asiana elementtinä on pidetty lapsen ja vanhemman suhdetta. Lapset ovat arkielämässään vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa ja näiden vuorovaikutussuhteiden piirteet ovat hyvin erilaisia kuin lapsen ja hänen vanhempiansa välinen vuorovaikutus. Vertaisryhmässä lapsi muodostaa käsitystä samanlaisuudesta ja erilaisuudesta muiden kanssa. Joskus kokemukset ovat raskaita ja raadollisia ja voivat muistua lapsen

mieleen pitkienkin aikojen kuluttua. Vanhempien tarjoama lohdutus, tarjottu hyväksymisen kokemus ja turvallisuuden luominen ovat itsetuntoa kehittävä voimavara. (Kaulio & Svennevig 2006: 11-13.) Vanhempi toimii psyykkisenä tukipilarina lapsen elämässä sekä opettaa elämässä tarvittavia taitoja. Myös leikin eteenpäin viemisessä vanhemmalla on rooli, vaikka leikki on universaalia ja tulee lapsilta luonnostaan.

Vauvan leikki syntyy tutkimisesta ja vuorovaikutuksesta vanhemman kanssa. Tutkimisen synnyttää uteliaisuus maailmaa kohtaan. Pieni vauva leikkii aikuisen hiuksilla ja henkilökohtaisilla tavaroilla, koska näiden tavaroiden käyttö merkitsee vauvalle niiden olevan tärkeitä. Seuraavassa vaiheessa lapsi leikkii aikuisen kanssa ja sen jälkeen aikuisen tukemana omaa leikkiään. Vasta lopuksi, leikki-ään vaiheessa lapsi leikkii ikätovereidensa kanssa. Aikuisen suhtautumisella on tärkeä merkitys, sillä rajoittava, kieltävä tai torjuva suhtautuminen voi saada lapsen ajattelemaan, ettei uuden tutkimisessa ja kokeilemisessa on jotain väärää. (Rantanen 2010.) Lapsen leikki syntyy spontaanisti turvallisessa ilmapiirissä, jossa lapsen psyykkisiä voimia ei kulu ympäristöstä huolehtimiseen (Sinkkonen 2008: 243). Lapsi tarvitsee aikuista omien tunteiden säätelyyn. Aikuinen on lapselle turvanantaja ja rajojen asettaja. Kun aikuinen huomaa lapsen tarpeet ja reagoi niihin, lapsi oppii luottamaan aikuiseen. Lapsen tarpeiden huomioimisen ja niihin reagoimisen kautta aikuinen luo lapselle turvallisuuden tunteen. Toisen ihmisen antama hoiva on lapsen selviytymiskeino. Usein jo pelkkä aikuisen läsnäolo luo turvallisuutta sekä ryhmätoimintaan että leikkeihin. (EPSHP 2017.)

Aikuiset auttavat tarvittaessa lapsia luomaan leikki-idean mukaiset puitteet ja lapsen toivoessa he voivat tulla leikkiin mukaan lapsen toiveiden mukaan. Tyypillisimmin aikuiset saavat leikeissä pienen sivuosan. Lapset eivät usein pyydä aikuisia mukaan leikkiin, mutta aikuisen tärkeä tehtävä leikin tukijana on luoda salliva, leikkimielinen tunnelma, jossa leikkiin voi käyttää mielikuvitusta, huopia, vanhoja verhoja tai vaatteita. (Sinkkonen 2008: 243.) Puutteelliset leikkitaidot omaava lapsi tarvitsee aikuista enemmän. Yleensä leikin kehitys etenee järjestyksessä, joten lapsi ei osaa leikkiä ikätovereidensa kanssa samaa leikkiä, jos joku vaihe leikin kehityksessä on jäänyt väliin. Tällöin lapsi voi tarvita paluuta leikin kehityksen alkutasoille. (Rantanen 2010.)

6.3 Yhteistyö päivähoidon ja perheiden välillä

Perheiden ja päivähoidon yhteistyön tavoitteena on luoda lapsen ääntä arvostava, dialoginen ja luottamuksellinen kasvu- ja kehitysympäristö. Varhaiskasvatuksessa kasvatuskumppanuus on tietoista sitoutumista ja pyrkimystä työskennellä yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Yhteistyön luominen on varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla ja onnistuessaan kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Kasvatuskumppanuus on kirjattu Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteisiin vuosina 2003 ja 2005. Lisäksi siihen tehtiin muutoksia

vuonna 2016, jolloin varhaiskasvatustalakea uudistettiin. (THL 2014.) Perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden silloin, kun vanhemmat ja kasvatuksen ammattilaiset tekevät kiinteää yhteistyötä (Stakes 2005:11). Vanhemmilla on lapsen ensisijainen kasvatustavastuu ja -oikeus ja vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on koulutuksensa antama tieto ja osaaminen. Kasvatustumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen. (Stakes 2005:31.)

Kasvatustumppanuus yhdistää kaksi lapsen elämässä tärkeän tahon, vanhempien ja kasvattajien tiedot ja kokemukset. Yhteiset, jaetut tiedot vanhempien ja henkilöstön kesken luovat parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle. Kasvatustumppanuudessa on kysymys myös kasvatustehtävän konkreettisesta organisoinnista ja sopimisesta molemmille osapuolille sopivalla tavalla. Kasvatustumppanuuden yhtenä tavoitteena on erityisen tuen tarpeen tunnistaminen mahdollisimman varhain. Näitä voivat olla tuen kasvun, kehityksen tai oppimisen. Yhteistyössä vanhempien kanssa luodaan toimintastrategia lapsen tukemiseksi. Myös niissä tilanteissa, joissa henkilöstön ja vanhempien suhde on jostain syystä ongelmallinen, kasvatustumppanuudelle tulee luoda edellytys. (Stakes 2005:31-32.)

7 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa pyörittelin erilaisia vaihtoehtoja havainnointimenetelmän käytöstä sekä havainnoinnin ja kyselyyn yhdistämisestä ja lopulta päädyin haastatteluun. Tammikuussa 2017 jaoin vanhemmille ennakkotietoa sekä saatekirjeen. Valittuja sisarusten vanhempia oli 12, joista neljä palautti lupalomakkeen. Neljästä palautetusta kolme lupautui vastaamaan kyselyyn. Näistä kolmesta vain kaksi vanhempaa sain todellisuudessa kiinni. Keskusteltuani Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämisjohtajan kanssa päädyin tekemään haastatteluja tutkimukseen lupautuneille vanhemmille ja päiväkodin henkilökunnalle. Henkilökunnan haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluna kolmen ryhmän aikuisille. Opinnäytetyö on toteutettu helsinkiläisessä päiväkodissa syksyn 2016 ja kevään 2017 välisenä aikana. Opinnäytetyön aloitus ja aiheen valitseminen sijoittuvat syksyyn 2014. Tutkimuksen eteneminen pysähtyi, koska nuorin lapseni syntyi marraskuussa 2014. Prosessin aikana tapahtui monia muutoksia ja hallinnollinen uudistus. Varsinainen aineiston keruu ja aiheen lopullinen rajaus tapahtuivat alkuvuodesta 2017. Seuraavassa kappaleessa esittelen opinnäytetyön tavoitteet, haastattelumenetelmän teorian sekä omassa tutkimuksessa käytetyn haastattelumenetelmän, aineiston keruun ja analyysin.

7.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, miten päivähoito tukee sisarussuhteita vai tukeeko varhaiskasvatus sisarussuhdetta. Tutkimuskysymys muotoutui uudelleen maaliskuussa 2017 vastaajien kadon vuoksi. Alustan hiukan alkuperäisellä suunnitelmalla, jotta prosessin kuvaus ei vaikuta sekavalta. Alkuperäisenä suunnitelmana oli tutkia sisarusten leikkiä varhaiskasvatuksen kehittämiskeskuksen Soccan teeman mukaan. Menetelmänä oli kerätä haastatteluaineisto pelkästään kotoa ja tuoda saatu aineisto päivähoiton pedagogiseen palaveriin, jossa olisin haastatellut sisarusten opettajia ja kerännyt tietoa siitä, näkyykö sisarusten kotiolosuhteista kerätyt elementit (esimerkiksi vallankäytön muodot ja yhteiset leikit) päivähoiton kontekstissa. Näen, että lasten leikkien ja suhteiden tutkiminen kotiympäristössä on tärkeä tutkimuskohde. Koti on lasten elämässä tärkeä kasvatustekijä ja sen huomioiminen tutkimustyössä olisi hedelmällistä. Jaettuani kaksitoista saatekirjettä suostumuskaavakkeineen sain neljä takaisin, joista kolme lupautui haastatteluun. Näistä kolmesta vain kaksi vanhempaa tosiasiasa tavoitin. Vastaajien kato oli näin ollen kymmenen vastaajaa kahdestatoista. Muotoilin tutkimuskysymystä uudelleen, mutta kuitenkin niin, että sain mukaan jo tehdyt haastattelut. Mielestäni jo saatujen vastausten mukaan saaminen oli ensiarvoisen tärkeää, koska aineistossa oli arvokasta tietoa ja niiden ristiriita toisiinsa nähden oli antoisaa pohdittavaa. Tässä tutkielman pääkysymykseksi muotoutui:

- Miten päivähoito tukee sisarussuhteita?

Varsinaisen tutkimuskysymyksen avuksi muotoutui seuraavat kysymykset:

- Mikä on sisarussuhteen merkitys sosiaalisten taitojen kehittymiseen?
- Milloin aikuista tarvitaan selvittämään sisarusten välejä kotona?
- Leikkivätkö sisarukset yhdessä päiväkodissa? Tarvitaanko leikkeihin aikuista?

Yksi apukysymyksistä kohdistui päivähoiton institutionaaliseen kontekstiin, koska varsinaisen tutkimuskysymyksen kohteena on päivähoiton konteksti. Saadakseni riittävästi tietoa siitä, millaiset sisarusten välit ovat kotona, kohdennan selkeästi yhden apukysymyksistä myös kodin ei-institutionaaliseen kontekstiin. Tutkimukseeni sisältyy tulkinnallisuutta ja tutkimuskohteen syvällistä ymmärtämistä, jotka ovat keskeisiä hermeneuttisen tutkimuksen piirteitä (Koppa 2015). Hermeneuttinen tutkimus on tyypillistä laadullista tutkimusta ja siinä käytetään vaihtelevia analyysimenetelmiä sekä eri tavoin painottuneita tutkimuksen lähestymistapoja (Koppa 2015).

7.2 Teemahaastattelu menetelmänä

Haastattelu on kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Siinä yhdistyy kielellinen ja ei-kielellinen kommunikaatio. Haastattelut tehdään kasvojen ja se tähtää informaation keräämiseen ja se tapahtuu haastattelijan johdolla ennalta suunnitelluilla teemoilla. (Hirsjärvi & Hurme

1995: 24-26.) Haastattelu on vuorovaikutustilanne ja samalla tutkimuksen osa ja siitä voidaan erottaa joitain piirteitä (Hirsjärvi & Hurme 2014: 43).

Hirsjärvi ja Hurme (2014: 43) kuvaavat kirjassaan haastattelun ihannetilannetta, jossa haastattelija on tutustunut teoreettisesti ja käytännössä kohteeseen ja pyrkii saamaan tietoa tutkimusongelman ratkaisemiseen. Haastattelutilanne on ennakoitu ja haastattelijan ohjaama ja alulle panema. Jotta haastattelu etenee tiedonkeruun tarpeen mukaan haastattelija yleensä motivoi vastaajaa ja ylläpitää hänen motivaatiotaan. Haastattelijalle hänen oma rooli on tuttu ja haastateltava oppii sen haastattelun kuluessa. Kaikissa laadullisen tutkimuksen tyypeissä, joissa informanteilta kerätään yksityiskohtaista ja luottamuksellista tietoa haastateltavan on voitava luottaa siihen, että haastattelun tulokset ovat luottamuksellisia.

Haastattelua tutkimusmetodinä on syytä pohtia tarkkaan, koska sen käyttöön liittyy niin etuja kuin haittojakin. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2014, 205) kehottavat pohtimaan haastattelun käyttöä sen soveltuvuuden näkökulmasta. Metsämuuronen (2000, 39-40) nostaa haastattelun piirteiksi samoja seikkoja kuin Hirsjärvi ja Hurme; haastattelu on ennalta suunniteltua, johdettua, motivoitua ja luottamuksellista. Lisäksi se on tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutusta (Metsämuuronen 2000, 39-40). Haastattelussa tutkija voi säädellä aineiston keruuta ja aiheiden järjestystä on myös mahdollista muuttaa tilanteen edellyttämällä tavalla. Silti tutkimusmenetelmänä haastattelu sisältää monia virhelähteitä, jotka voivat aiheutua monesta eri asiasta. Haastateltava voi kokea tilanteen epämiellyttäväksi tai hän saattaa haluta antaa itselleen sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2014, 205-206.)

Teemahaastattelun piirteinä voidaan koehenkilöiden vähyys, saadun tiedon syvällisyys sekä analyysivaiheen suuri työmäärä. Teemahaastattelu pohjautuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin *The Focused Interview* -kirjaan, jossa haastattelulla on tiettyjä ominaispiirteitä. Nämä ominaispiirteet voidaan nähdä niin, että haastateltavilla on tutkittavasta asiasta tietoa, jota haastattelija on ennalta selvitetty. Osista tehdyn analyysin perusteella hän on päätenyt tiettyihin oletuksiin ja kehittää haastattelurungon, jonka jälkeen haastattelija kerää haastateltavilta subjektiivista tietoa tehdyn haastattelurungon avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2014: 47-48.) Teemahaastattelun kysymykset ovat pääpiirteittäin määritellyjä ja haastattelun edetessä käytetään suosituskysymyksiä. Strukturoidun haastattelun keskeisenä piirteenä on kysymysalueiden tiukka rajaus, joka on vaatinut paneutumista haastattelurungon laatimisessa. (Hirsjärvi & Hurme 1995: 29, 35) Teemahaastattelu eroaa strukturoidusta haastattelusta siten, että siitä puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys (Hirsjärvi & Hurme 2014: 48). Oman tutkimukseni menetelmä on puolistrukturoitu teemahaastattelu. Strukturoidun haastattelun piirteitä tuo kysymyslomake, joka tuo haastattelun kulkuun rajausta. Tosin kuten Hirsjärvi ja Hurme (2014: 47-48) toteavat tällä strukturoidun ja strukturoimattoman haastattelun väli-muodolla on monta nimeä ja määritelmää. Osa tutkijoista puhuu puolistrukturoidusta tai puo-

listandardoidusta haastattelusta, joten tiettyä menetelmän määritelmää tämän opinnäytetyön menetelmälle on vaikea asettaa.

7.3 Tutkimuksen menetelmä

Opinnäytetyöni alkuvaiheessa mietin useita vaihtoehtoja aineiston keruulle. Yhdistelin havainnointia ja kyselyä sekä mietin pelkkää havainnointia. Lasten havainnointi tutkimusmenetelmänä vaatii havainnoitavien totuttelua tutkijaan. Hirsjärvi ym. (2014:212-213) kertovat teoksessaan, että havainnoija voi häiritä todellista tilannetta tai ehkä jopa muuttaa tilanteen kulkua. Esimerkkinä he nostavat esiin luokkatilanne havainnointia, jossa tapahtumien kulku sekä opettajan ja oppilaiden käyttäytyminen muuttuvat tutkijan saapuessa paikalle. Tätä havainnoinnista voi vähentää sillä, että tutkijasta tulee tuttu ennen kuin varsinainen tutkimushavainnointi tapahtuu. Havainnoinnin haittana pidetään myös emotionaalista sitoutumista, jolloin tutkijalla syntyy emotionaalinen sidos tilanteeseen tai tutkittavaan ryhmään. Tällaisessa tilanteessa objektiivisuus kärsii. (Hirsjärvi ym. 2014: 213.) Opinnäytetyöni tapauksessa tämä olisi aiheuttanut monia häiritseviä tilanteita päivähoiton rutiineihin, eikä havainnointia olisi välttämättä voinut tehdä päiväkodissa, koska kaikki tutkittavat sisarukset eivät ole samassa päivähoitoryhmässä. Havainnointi oli ollut vaikeaa jo siitäkin syystä, ettei tämän tutkimuksen puitteissa olisi ollut mahdollista tehdä sen erityistä tutustumisvaihetta. Havainnoinnin ja kyselyn yhdistämisen yhdistelmää mietin myös, mutta laajoja ja ennustamattomia vastauksia olisi ollut vaikeaa saada tyypistettyä kyselymuotoon. Haastattelu muodostui tutkimusasetelmaa ajatellen parhaaksi tiedonkeruu menetelmäksi. Näin ollen mietin tarkkaan, millainen haastattelu tuottaa relevanttia tietoa. Lomakehaastattelun haasteeksi muodostui jälleen käsitteiden tyypistäminen asianmukaiseen muotoon. Avoin haastattelu vaatii haastattelijalta kokemusta haastattelutilanteista. Hirsjärvi & Hurme (1995: 30-31) kertovat kirjassaan, että avoimen haastattelun epämääräisyys vaatii haastattelijalta kokemusta ja ammattitaitoa sekä ajallisesti enemmän panostusta, koska haastateltavaa tavataan monesti useampia kertoja. Tästä syystä avoin haastattelu ei välttämättä ole paras vaihtoehto ensimmäiseen tutkimukseen. Päädyin teemahaastatteluun, jonka edellä mainitut ominaiset piirteet näkyvät tutkimuksessani. Hirsjärveä ja Hurmetta (2014: 47) mukaillen teemahaastattelun ensimmäinen piirre näkyy tutkielmassa käsityksenäni, että vanhemmilla ja henkilökunnalla on tietoa sisarusten leikeistä ja subjektiivista kokemusta siitä, millä tavalla päivähoito tukee suhdetta. Poimin sisarusten välisistä suhteista ja leikeistä tärkeitä seikkoja lähdeaineiston perusteella ja rakensin oletukseni pohjalta haastatteluteemat. Viimeisessä vaiheessa toteutin haastattelun teemojen ja kysymyspaperin mukaan.

Haastattelut kohdistettiin sisarusten vanhempiin sekä kolmen ryhmän aikuisiin. Henkilökunnan haastatteluista kaksi oli ryhmä haastatteluja ja yksi yksilöhaastattelu. Ryhmähaastattelut tuokivat dialogin tapaista haastattelutilannetta parhaiten. Aloitin haastattelut vanhempien haas-

tatteluilla, jotka tapahtuivat päiväkodin tiloissa päiväkotipäivän jälkeen. Vanhempi saapui haastattelutilanteeseen hakiessaan lasta päivähoidosta. Olin jakanut teemapaperit, kysymykset ja saatekirjeet etukäteen.

Kysymyspaperi (liitteet 1 ja 2) edustaa elementtejä strukturoidusta haastattelusta. Kysymyspaperin tarkoitus oli auttaa haastattelun etenemisessä, mutta käytännössä haastattelu eteni kysymysten mukaan. En ollut osannut varautua, että haastattelu etenee haastattelulomakkeen turvin vaan olin asennoitunut, että lomake toimii apuna. Koekäytön jälkeen arvioin kysymysten arvoa tutkimusongelman ratkaisemisessa ja päätin, että myös varsinaiset tutkimushaastattelut tulevat etenemään etukäteen määriteltyjen kysymysten mukaan. Koekäytössä huomasin myös, etten tarvinnut kaikkia kysymyksiä, joten poistin tutkimusongelman kannalta merkityksettömät kysymykset.

7.4 Aineistonkeruu ja analyysi

Vanhempien haastattelujen kesto oli keskimäärin 35 minuuttia ja henkilökunnan ryhmähaastattelut kestivät keskimäärin 46 minuuttia ja henkilökunnan yksilöhaastattelun kesto oli 42 minuuttia. Toteutin vanhempien haastattelut päiväkodin tiloissa päiväkotipäivän jälkeen lasten hakutilanteessa. Haastatteluajoja oli vaikea saada. Vaikeuteen vaikutti kaksi syytä, joista ensimmäinen oli yhteystietojen puute. Olin ajatellut olevani itse jakamassa suostumuskaavakkeita ja kysymässä haastatteluaikaa saman tien, mutta juuri suunniteltuna ajankohtana jouduin lapseni sairauslomalle ja tutkimuspäiväkodin henkilökunta hoiti suostumuskaavakkeiden jaon. En ollut pyytänyt yhteystietoja suostumuskaavakkeella ja saadessani muutaman paperin takaisin en tiennyt, kuinka saan vanhempia kiinni sopiakseni haastatteluaikaa. Loppujen lopuksi ongelma hoitui päiväkodin johtajan avustuksella. Toinen yllättävän suuri ongelma oli haastatteluun lupautuneiden vanhempien tavoittaminen. Yritin saada yhteyttä puhelimitse ja tekstiviestillä, mutta yhteydenottomme menivät aina ristiin. Yksi vanhemmista ei koskaan vastannut soittopyyntööni. Yhteystietojen puute oli tutkielman etenemisen kannalta ongelmallista ja prosessin edetessä olen reflektoinut asiaa ja pyrkinyt pohjustamaan vastaavan kaltaisia tilanteita jo ennalta, esimerkiksi kysyin jo varsinaisessa haastattelussa mahdollisuutta palata haastatteluun täydentävillä kysymyksillä. Täydentävien haastattelujen teko oli ripeää ennakoinnin vuoksi. Tutkimuspäiväkodin lisäksi haastatteluun vastasi vanhempaintoimikunnasta kaksi satunnaisesti valittua vanhempaa, joista toinen oli kaksosten äiti. Näin sain tutkimukseeni kaksi kaksosten vanhempaa ja kaksi eri ikäisten sisarusten vanhempaa. Satunnaisesti valitut vanhemmat vastasivat haastatteluun paikallisessa kirjastossa. Satunnaisesti valituille vanhemmille täydentäviä haastatteluja ei tarvinnut tehdä vaan haastattelu ja tutkimuskysymys olivat siinä vaiheessa jo riittävän pitkälle muotoutuneet. Yhteensä vanhempien vastauksia tuli neljä ja haastattelurunko testattiin kahteen kertaan. Testihaastatteluja en hyödyntä-

nyt tutkielmassa, koska niiden arvo olisi ollut pieni. Koehaastattelujen jälkeen muutin haastattelurunkoa merkittävästi, joten koehenkilöt vastasivat toisenlaisiin kysymyksiin.

Henkilökunnan haastatteluista kaksi toteutin ryhmähaastatteluina, joihin molempiin osallistui kolme naistyöntekijää. Yksi henkilökunnan haastatteluista oli yksilöhaastattelu, johon osallistui miestyöntekijä. Kaikilla haastateltavilla oli paljon kokemusta sisarusten hoitamisesta. Haastattelut yhdistettiin tiimipalaveriin, jolloin haastatteluun varattu aika tuntui rajalliseksi. Toisaalta aikataulusuunnitelma rajasi haastattelun kulkua positiivisella tavalla. Henkilökunnan haastatteluihin täydentäviä kysymyksiä ei tarvittu. Käytin henkilökunnan haastatteluissa pitkälti vanhemmille laatimaani haastattelurunkoa, jotta saan aineistoa samoista teemoista. Tein muutoksia sanamuotoihin ja tarkistin, että kysymykset sopivat päivähoiton institutionaaliseen kontekstiin.

Haastattelujen jälkeen litteroin aineiston. Litteroinnin jälkeen keräsin tärkeimpiä suoria lainauksia aineistosta säilyttääkseni alkuperäisen informaation sellaisenaan. Kokosin aihealueet teemoittain. Lähdin mind map-tyyppisesti kokoamaan alaotsikoiden alle tulevia mainintoja ja yhdistämään niitä vanhempien ja henkilökunnan vastauksiin. Alla olevassa taulukossa esittelen kuusi pääteemaa, jotka poimin litteroinnista ja joiden mukaan lähdin aineistoa teemoittamaan. Haastatteluissa ilmeni samankaltaisia asioita eri perspektiivistä.

Vanhempien aineiston pääteemat	Henkilökunnan aineiston pääteemat
Vuorovaikutus	Ristiriidat
Vallankäytön muodot	Vallankäyttö sisaruksilla vrt. kaksoilla
Sosiaaliset suhteet	Sosiaaliset suhteet ja aikuisen tuki
Leikkien kesto	Sisarusten ikä ja siihen liittyvät tekijät
Leikkien aihe	Leikkien aihe
Aikuisen tarve	Mielikuvitus ja vuorovaikutus

Taulukko 2. Litteroidusta aineistosta nousseet pääteemat

Esimerkiksi vanhempien haastatteluissa sisarussuhteen nähtiin kehittävän vuorovaikutusta, mutta henkilökunnan haastattelussa sisaruksen olemassaolon nähtiin kehittävän ristiriitatilanteiden hallintaa. Tutkimuskysymyksissäni haluan selkeästi nostaa esiin aikuisten tarvetta. Vanhempien aineistossa vastaus tähän nousee suoraan aineistosta ja henkilökunnan haastatteluissa aikuisen tarve linkittyi kahteen pääteemaan, sosiaaliset suhteet ja aikuisen tuki sekä sisarusten ikään ja sen kautta syntyvään tarvitsevuuteen. Selkeästi yhdenmukainen teema on leikkien aihe, jossa perspektiivi yhtenäistyy ammattikasvattajien ja vanhempien välillä.

Aineiston koko on pieni, mutta antaa hyvän kuvan mukana olleiden vanhempien näkemyksistä ja toiveista päivähoiton henkilökunnalle. Lisäksi mukana olleiden sisarusten leikeistä ja erityisesti niihin liittyvistä suhteista tuli syvälinen kuva. Raportin tavoitteena on välittää tutkimuksesta saamani kuva lukijalle. Aineisto edustaa muutamasta perheestä saatua tulosta sisarusten leikeistä sekä henkilökunnan ja vanhempien näkemystä siitä, millä tavalla päivähoito voisi tukea sisarussuhteita. Luotettavuutta ei voida kovin vakuuttavasti arvioida laadullisissa tutkimuksissa, koska aineistoa ei voida ajaa tilastollisten ohjelmien läpi. Tämän tutkimuksen menetelmiä voidaan käyttää vastaavanlaisissa tutkimuksissa, mutta pienen aineiston perusteella ei voi tehdä kovinkaan mittavia päätelmiä. Yleistyksiä tämän tutkimuksen perusteella on mahdotonta tehdä. Haastatteluissa sain kuitenkin hyvän kuvan siitä, millä tavalla vastaajat näkevät päivähoiton roolin sisarussuhteiden tukijana. Henkilökunnan haastattelut olivat ryhmähaastatteluja ja toisenlaisen mielipiteen mahdollisuus tuli ilmi, mutta kukaan ei tarttunut siihen. Toisenlaisella käsityksellä viitataan siihen, että esitin voisiko sisarusten yhteisiä leikkitaitoja tukea esimerkiksi järjestämällä yhteisiä leikkitalanteita. Haastattelun kuluessa tätä mietittiin, mutta sisarussuhteisiin kohdistuvan tuen pääpaino nähtiin kotona muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Aineisto on asianmukaisesti kerätty omassa kontekstissaan ja laadullisessa tutkimuksessa onkin aina tärkeää ottaa huomioon tutkimuksen konteksti. Ennen haastatteluihin ryhtymistä haastateltavilla kerrottiin, mistä on kysymys, tutkimuksen vapaaehtoisuus sekä mahdollisuus keskeyttää tutkimus niin halutessaan.

Aineistot eroavat toisistaan paljonkin joissain kohtaa. Huomattavia eroja löytyy etenkin vanhempien haastatteluaineistoista. Aineiston analyysissä käytin myös muutamia elementtejä Kirsi Karilan (1999: 120-121) kuvaamasta grounded theory-menetelmästä. Grounded theory-lähestymistavassa tutkimusaineistoa lähdetään lähestymään aineistolähtöisesti. Kyseessä on ajattelutapa tai tutkimusmalli, jossa ympäröivää teoriaa rakennetaan empiirisestä aineistosta käsin. (Karila 1999: 120.) Grounded theoryssa käytetään saturaation periaatetta ja aineiston lisääntymisen myötä aineistosta opitaan lisää kunnes kylläntymisen periaatteen mukaan aineisto alkaa toistamaan itseään. Grounded theory on aineistolähtöinen menetelmä, jossa tutkimuksen ensimmäinen askel otetaan aineistosta käsin ja alustavaa teoriamuotoilua täydennetään aineiston perusteella. Koska aineiston käsittely ja päättely ovat subjektiivista, ovat tulokset kontekstisidonnaisia ja subjektiivisuus läsnä tutkimuksessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Grounded theorya käytin niissä kysymyksissä, joita en ollut osannut ottaa huomioon rakentaessani teoriaosuutta. Esimerkkinä tästä kaksosten suhteessa esiintyvä johtajuus sekä pedagoginen sensitiivisyys. Näiden teemojen teoriaosuutta rakensin aineistonkeruun analyysin jälkeen, koska huomioin niiden olennaisen merkityksen.

8 Opinnäytetyön tulokset

Tässä kappaleessa esittelen opinnäytetyön tulokset. Haastatteluihin osallistui yhteensä neljän sisaruksen vanhemmat, joista kaikki olivat äitejä. Ammatillista näkökulmaa toi kuusi naistyöntekijää sekä yksi miestyöntekijä. Tässä kappaleessa käyn ensiksi läpi tutkimuskysymyksen saatuja vastauksia. Pääpiirteittäin vastauksissa näkyy näkökulma, jossa päivähoidolla ei ole korostunutta merkitystä sisarussuhteiden tukijana. Monissa haastatteluissa ilmeni, että kotikasvatuksen vastuulla on sisarussuhteiden tuki. Päivähoidon konteksti voi auttaa vastuun täyttämässä. Oman lukunsa muodostavat perheet ja sisarussuhteet, joissa on kriisi tai epävakaat kasvuolosuhteet. Sivusin näitä perhetilanteita teoriaosuudessa kappaleessa 2 Lapsen kehitys sivulla 8, jossa mainitaan elinympäristön tärkeys lapsen kehityksessä sekä elinympäristössä esiintyvät haavoittavat tekijät. Henkilökunnalla toteutetuissa haastatteluissa keskusteltiin siitä, millä tavalla nämä suhteet näyttäytyvät päivähoiton kontekstissa. Kappaleessa 8.3 Sosiaaliset suhteet esitän pienen työntekijän haastattelusta nostetun lainauksen sekä kuvaan sisarussuhteen epätyypillistä näyttäytymistä.

Sisarusten leikkejä kotona ja päiväkodissa tarkastelen seuraavassa kappaleessa ja leikkeihin läheisesti liittyviä sosiaalisia suhteita. Johtajuutta ja vallankäyttöä pohdin omana kappaleena, koska se oli tutkimuskysymyksen näkökulmasta tärkeä aihe. Sisarussuhteissa ilmenevää aikuisen tarvitsevuutta pohdin sekä päivähoiton että kodin näkökulmista. Jokaisen aiheen kohdalle olen pyrkinyt ottamaan lainauksia haastatteluaineistosta.

8.1 Sisarussuhteiden tuki

Kuten edellä todettiin aineistosta ilmeni, ettei sisarussuhteiden tuki ole varhaiskasvatuksen tehtävä. Monet nostivat sen esiin kysyttäessä sitä, miten sisarussuhteita voisi tukea varhaiskasvatuksen piirissä vai tarvitseeko sitä tukea. Poikkeustapauksen muodostivat perheet, joissa tasapainoinen kasvuympäristö on jollain tapaa horjunut. Haastatteluissa keskusteltiin siitä, että sisarussuhteissa tulee monesti esiin se, että perheessä on kriisi tai, että ei-institutionaalinen kasvuympäristö on muutoin jollain tapaa epätasapainossa. Ei-institutionaalisella kasvuympäristöllä tarkoitan tässä tutkimuksessa kodin kontekstia. Vanhempien haastatteluissa kysyttiin samaa asiaa vanhemman toivetta korostaen, muodossa ” Onko teillä toiveita siitä, miten päiväkotisi voisi tukea sisarussuhteita (esim. järjestämällä paljon tilanteita, joissa sisarukset leikkivät keskenään)?”. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat eivät esittäneet toivetta siitä millaista tukea he sisarussuhteella haluaisivat. Tosin tästä ei voida tehdä kovin yleistettävissä johtopäätöksiä, koska laadullisen tutkimusryhmän otos on pieni ja syvälinen. Toinen huomioon otettava seikka lienee se, että tutkimukseen on valikoitunut tasapainoisen kasvuympäristön omaavia perheitä, joka ei siis edusta edes koko tutkimuspäiväkodin tutkimuskohteen perusjoukkoa. Enemmän vanhemmat nostivat esiin sen, mi-

ten päivähoitossa ollaan huomioitu sisarusuhteet, vaikka vanhemmat eivät ole sitä edellyttäneet.

”Ne kivasti kuitenkin... miten mä nyt sanoisin, se ei ole tunnistaa, eikä tunnustaa, ne niin kuin kohtelee niitä (sisaruksia) tosi tuttuina, et mitäs pikkuveljet tuolla tai et käypäs kysyy isoveljeltä. Et ne niin ku tavallaan huomio, et ne on niin ku sisaruksia. Must se on niin ku kiva.” (äiti, 3 lasta)

Lainaus kertoo sen, ettei vanhempi välttämättä pysty sanoittamaan tunnetta siitä, miten kivalta päivähoiton huomiointi sisarusuhteita kohtaan tuntuu. Silti sisarusuhteiden huomioinnin pystyy tuntemaan. Sama vanhempi nosti esiin sen, että päivähoito huomioi sisarusuhteet esimerkiksi järjestäessään joulu- ja kevätjuhlia, vaikka perhe ei sitä odota. Kasvatuskumppanuuden näkökulmasta vanhempien tunne siitä, että perheiden rakenteet huomioidaan, on tärkeää.

Hartikainen (2014) on tutkinut sosiaalialan opinnäytetyössä sisarusuhteita päivähoiton sisarusryhmässä ja sivuaakin yhdessä kappaleessa aiheistani. Oman haastatteluaineistoni tulokset olivat jossain määrin ristiriitaiset Hartikaisen tutkimustulosten kanssa, sillä haastatteluaineistostani nousi esiin yksilöllisyyden ja identiteetin tuki. Aineistoni perusteella sisaruksille ei juurikaan järjestetä yhteisiä leikkitilanteita päiväkotipäivän aikana. Tämä voi johtua erilaisista käytännöistä, sillä Hartikaisen työ on tehty lahtelaisessa päivähoitossa, oma aineistoni on koottu helsinkiläisessä päiväkodissa. Hartikaisen tutkimukseen osallistui kolme perhettä sekä sisarusryhmän työntekijät. Oma tutkimukseni muutti muotoaan ja tutkimuskysymys tarkentui, kun tutkimukseen osallistuvia vanhempia ei ollut riittävästi. Tutkimukseen osallistumista kartoittava saate- ja informaatiokirje oli jaettu koko päiväkodin sisarusperheille ja on mahdollista, ja jopa todennäköistä, että tutkimukseen on valikoitunut mukaan tietyn tyyppiset perheet.

”Kyl se tuki on mun mielestä yhteistyötä, mut pääasia kuuluu sinne kotiin, et pitäs niin kun osata ohjata” (työntekijä, nainen)

”Sanotaan nyt, et kaikkee tarvii tukea, et tuo esiin sen, et nyt toi (sisarus) halua leikkiä rauhassa.” (työntekijä, mies)

Työntekijät toivat haastatteluissa esiin sen, että sisarusuhteiden tuki näyttäytyy niin, että rajataan sisaruksille omaa yksilöllistä leikkiaikaa ja -tilaa omien kavereiden kanssa. Kaikissa ryhmähaastatteluissa tuli puhe siitä, että nuorempi sisarus haluaa leikkiä vanhemman kanssa ja vanhemmalle sisarukselle on rajattava tila leikkiä omien kavereiden kanssa ja nuoremmalle on sanoitettava tilanne. Nämä ovat tilanteita, joita ei voi jättää kotien kasvatustehtävän vas-

tuulle ja toisaalta vanhemmat saattavat tiedostamattaan myös ylläpitää tätä rakennetta kehittämällä vanhempaa sisarusta leikkimään pienemmän kanssa. Nämä tilanteet vaativat pedagogista sensitiivisyyttä, jotta sisaruksen tukea tarvitsevan lapsen tunteita ei loukata. Pedagogista sensitiivisyyttä käsittelen opinnäytetyöni kappaleessa 6.1 Pedagoginen sensitiivisyys, jossa teen myös vertailua korkean ja matalan sensitiivisyyden kesken. Yleensä sisaruksen tukea ja leikkiseuraa tarvitseva lapsi on pienempi. Joskus harvoin on tilanteita, joissa isompi sisarus turvautuu pienempään. Toisaalta työntekijät toivat esiin sen, että leikkihalukkuus sisaruksen kanssa on päivästä ja sen päivän tunneilmapiiiristä kiinni, kuten seuraavassa lainauksessa:

” Seki on niin persoonasta kii, ku jotkut tykkää leikkiä ja hoivata, mut sit on niit, jotka ajattelee, et nyt toi (sisarus) on tossa ja mun pitää sitä viihdyttää. - Mun pitää niin ku kattoo, et sil on kaikki hyvin... Tyttö tuli pari viikkoa sit ulkoillessa kysyy, et onks mun pakko leikkiä ton (sisaruksen) kans. Toisena päivänä se tyttö halus sit näyttää, et tällanen tää päiväkotit nyt sit on.” (työntekijä, nainen)

Yllä olevassa esimerkissä pienempi sisarus oli juuri aloittanut päivähoiton ja ehkä vanhempi sisko halusi ensimmäisenä päivänä varmistaa päivähoiton henkilökunnalta, ettei hänellä ole päivähoiton yhteisulkoilussa roolia, jossa hän viihdyttää nuorempaa sisarustaan.

Joissakin poikkeustilanteissa vanhemmat kuitenkin selkeästi toivoivat päivähoiton tukevan sisarusia sijoittamalla heitä samaan ryhmään. Tällaisia poikkeustilanteita olivat esimerkiksi ne päivät, jolloin lapsi oli varahoidossa toisessa päiväkodissa. Pääsääntöisesti vanhemmat kuitenkin toivoivat yksilöllisyyden tukea.

”On varsinkin sillo, jos on poikkeustilanteita. Sillo ne (vanhemmat) toivoo, et toivottavasti pääsis samaan ryhmään. Mut, ku on lapsia, jotka on normaalisti samassa ryhmässä, vanhemmat saattaa toivoo, et saatasko me nää (lapset) eri ryhmiin, se tekis näille hyvää.” (työntekijä, mies)

8.2 Sisarusten leikit kotiympäristössä ja päivähoitossa

Kaksosten kohdalla nostettiin esiin vahva tunneside, joka tuli esiin jokaisessa ryhmähaastattelussa sekä molemmilla kaksosten äideillä. Vanhempien haastatteluissa puhutaan toiveesta, että sisarusia kohdellaan yksilöinä ja mahdollisesti jopa sijoitetaan eri ryhmiin yksilöllisyyden tukemiseksi. Monissa henkilökunnan haastatteluissa vastattiin tähän toiveeseen. Tutkimuspäiväkodissa sisarusten sijoittamista hoitoryhmiin mietittiin perheen kanssa yhteistyössä

perheen toiveita kunnioittaen. Seuraava lainaus on ainutlaatuinen ja keskusteltaessa monista perheiden tilanteista tämän kaltainen tilanne tuli esiin kerran.

”Kerran tuli eteen tilanne, et vanhemmat olivat niin ku pettyneitä siihen, et sitä samassa ryhmässä olemista suositeltiin niin ku päiväkodin puolelta. Ne oliski niin ku toivonut jälkikäteen, et se oliski menny toisella tavalla, mut toisaalta paljon lähtee sielt kotoa.” (työntekijä, nainen)

Tutkimuspäiväkodin henkilökunnan yksilöhaastattelussa tuli esiin kaksosten sosiaalista todellisuutta kuvaava tilanne.

” Jos ne on kaksosia, sit niillä on selkeesti sellaset omat jutut. Ne... Se on selkeesti niin ku eri asia. Et, jos on kaksoset, ni sillo ne aika usein haluaa olla yhdessä, varsinkin jotku identtiset kaksoset. Ne ei niin ku halua olla eri leikeissä. Ne on niin ku yhdessä.” (työntekijä, mies)

Jan Parker ja Jan Stimpson (2004:246-247) tuovat kirjassaan esiin kaksossuhteen vahvan tunneyhteyden, joka on havaittavissa jo ensimmäisinä elinkuukausina. Tämä side on vahva ja sen vaikutus on syvä ja elinikäinen. Yleensä identtisillä kaksosilla side on vahvempi kuin ei-identtisillä. Lisäksi sukupuoli vaikuttaa siteen vahvuuteen niin, että samaa sukupuolta edustavilla ei-identtisillä kaksosilla on vahvempi side kuin eri sukupuolta edustavilla kaksosilla. Joka tapauksessa kaksosilla on vahva yhteys. Tämä yhteys luo vaaran siihen, että toisesta saa tukea ja turvaa siinä määrin, että kanssakäyminen muun ympäristön kanssa vaikeutuu. Tähän vaaraan liittyy läheisesti se, että kaksosia kohdellaan yhteisenä parina, eikä yksilöllisinä ihmisinä. (Parker & Stimpson 2004:247.)

Vanhemmat nostivat esiin, että kotona ollessa leikit ovat aika usein juuri perinteisiä leikkejä. Leikkiä ei sekoiteta muunlaiseen toimintaan, kuten esimerkiksi piirtämiseen tai muovailuvahatekemiseen, tosin leikinomaisuutta niissä kylläkin esiintyy. Monissa haastatteluissa nousi esiin arjen kiire. Lasten kanssa kotona ollessa kaikenlainen yhteinen tekeminen sekä taiteilmaisun muodot olivat olleet läsnä, mutta päivähoidon myötä taiteellinen tekeminen kotona oli vähentynyt. Tämä on ymmärrettävää ottaen huomioon nykyelämän hektisyyden. Lisäksi taiteellinen ilmaisu on päivähoidon kontekstissa tärkeä elementti. Taiteellinen ilmaisu kuuluu pienen lapsen tapaan ilmaista itseään ja se on ominaista pienen lapsen toiminnassa. Opinnäytetyössäni kerron lapselle ominaisista tavoista kappaleessa 6 Varhaiskasvatuksen lähtökohdat sivulla 18. Joitain taiteellisen ilmaisun muotoja haastatteluista pystyttiin poimimaan. Seuraavassa esimerkissä puhutaan muovailuvahoilla muovailusta ja leikin yhdistämisestä siihen. Haastateltu äiti ei nähnyt leikkiä muovailuvahatouhuissa, mutta yhteistä ja samankaltaista tekemistä siihen sisältyi.

”Muunlaisessa toiminnassa ei välttämättä oo niin paljon yhteistä leikkiä, et siin on molemmilla mielikuvitushommaa... Ne yleensä päätyvät tekemään jotai yhtä aikaa, mut molemmilla on omat jutut siin.” (äiti, 2 lasta)

Molemmissa, vanhempien ja ammattihenkilöstön, haastatteluissa nousi esiin tärkeät mediahahmot, joita esiintyy lasten leikeissä koko ajan. Tutkimuspäiväkodissa tärkeä mediahahmo oli Lego Ninjago. Samat hahmot elivät elämää sekä päiväkodissa että kotona, kodin kontekstissa vielä ehkä erityisen voimakkaasti. Pekka Mertala (2015) kertoo tutkimuksessaan siitä, miten lasten mediahahmot osoittavat yhteisöllisyyttä jaettujen kiinnostusten kohteiden myötä. Mertalan tutkimus on tehty esikouluikäisten lasten parissa ja mediaa kohtaan osoitettu kiinnostus määrittään jossain määrin sosiaalista statusta. Lapsi, joka ei ole mukana jaetussa kiinnostuksen kohteessa jää leikkien ulkopuolelle tai vähintään joutuu tyytymään pienempään leikkirooliin. Mertalan tutkimuksen mukaan myös päiväkodin opettaja tuo lapsiryhmän keskuuteen oman subjektiivisen näkemyksensä lasten arvostamasta mediahahmosta. Mertalan mukaan opettajan suhtautuminen on osa lapsen ja opettajan välistä kokonaissuhdetta, joka kohdistuu joko mitätöivällä tai arvostavalla tavalla lapsen kokemukseen ja identiteettiin. Tutkimuksessa tulee esiin myös mediahahmojen sukupuolittuneisuus. Poikien leikkikaluvallinnat ja mediamaailma on vahvan maskuliininen, tyttöjen neutraalimpi. (Mertala 2015.) Monissa tutkielmani haastatteluissa tuli esiin Lego Ninjago, joka tuntui olevan suosittu tutkimusenteko hetkellä. Vanhempien haastatteluaineistossa oli mukana vain poikien äitejä yhtä tyttöä lukuun ottamatta. Seuraavassa lainauksessa kuvataan, miten vahvasti mediahahmot elävät lasten elämässä kotikontekstissa.

”Lego-telkkariohjelmista paljon tulee. Lego Ninjago on sellanen suosikki ja niillä ukkeleilla leikkii.” (äiti, 2 lasta)

Mediahahmot olivat mukana myös roolileikeissä, kuten seuraavassa esimerkissä ilmenee. Lasten roolileikit eivät kuvastaneet todellisuutta, tosin niissä oli elementtejä todellisuudesta. Ne eivät kuitenkaan kuvastaneet todellisuutta sellaisenaan vaan niihin tuotiin aineksia muista lasten elämään liittyvistä ilmiöistä, yleensä mediamaailmasta.

”(Lapsen nimi) oli leikkinyt päiväkodissa parin tytön kaa kotia. Kysyin olitsä sitte iskä. (Lapsen nimi) vastasi -no en tietenkään, ku mä olin Dark Feider. Et tällasta.” (äiti, 2 lasta)

Mertala (2015) pohtii kirjoituksessaan sitä, etteivät lasten kertomukset synny kulttuurisessa tyhjiössä vaan niissä on aina mukana elementtejä ympäröivästä yhteiskunnasta (kts. Viljamaa

2012). Samoin lasten mediahahmoihin liittyvät viittaukset ovat omaan aikaansa liittyviä ilmiöitä (Mertala 2015).

8.3 Sosiaaliset suhteet

Kaverisuhteiden muodostamisessa sisarukset eivät eronneet muista lapsista. Tosin työntekijähaastattelussa tuli ilmi myös se seikka, että yhden lapsen perheet alkavat olla vähemmistönä päivähoitossa. Vanhemmat näkivät, että sisarus tuo lapselle jakamisen ja toisen huomioon ottamisen taitoja. Nämä ovat tärkeitä taitoja sosiaalisissa suhteissa ja ystävyyden muodostamisessa. Jokainen lapsi tarvitsee ystävyyttä, jonka Marjanen ym. (2013:108) määrittelevät vastavuoroiseksi suhteeksi kahden tasavertaisen ihmisen välillä sekä kiintymykseksi, vastavuoroisuudeksi ja sitoutuneisuudeksi.

Työntekijän haastattelussa nousi esiin seikka, ettei sisarussuhteet välttämättä ole takuu parempien leikkitaitojen syntymiselle, mutta yleensä sisarussuhde on takuu parempi riitelytaitojen kehittymiselle. Juul (2006:69) kertoo teoksessaan, että jopa 30 % sisarusten yhdessä vietetystä ajasta sisältää enemmän tai vähemmän ristiriitoja. Tämä tarkoittaa luonnollisesti sitä, että sisarussuhde vaikuttaa ristiriidoista selviämiseen. Sisarussuhteen myötä lapset harjaantuvat selviämään ristiriitatilanteista. Lisäksi lapsi oppii pohtimaan ja selvittämään mielipideeroja, mikäli vanhemmat jakavat ajan ja huomion tasapuolisesti. Lapset ovat herkkiä huomaamaan vanhempien suosivan sisarusta, jos perheessä sellaista tapahtuu. Tällöin lapset käyttävät erilaisia strategioita saadakseen mahdollisimman paljon huomiota. Juulin (2006:60) mukaan tavallisin syy sisarussuhteen epätasapainoon on vanhempien kyvyttömyys käsitellä sisaruksen syntymää ja sen tuomaa uutta tilannetta. Lisäksi aidon läheisen suhteen puuttuminen voi johtua kasvuaikaisesta mustasukkaisuudesta.

Monet vanhemmat nostivat esiin sen, että sisarukset ovat iloisia leikkiseurasta ja vuorovaikutus on lämmintä. Lisäksi lapset pystyvät keskustelemaan ja kiistelemään asioista. Eräs äiti otti esimerkiksi sen, miten lapset kiistelivät siitä, onko heillä kaksi mummolaa, kun toinen mummo asuu kaukana eikä voi olla joka päivä tekemisissä. Myös perheen kesken järjestettävä yhteinen tekeminen koettiin tärkeäksi, koska yhteisen tekemisen lomassa koetaan yhteenkuuluvuuden tunnetta. Marjanen ym. (2013) toteavat kirjassaan, lapsen kehitykselle on tärkeätä, että hän saa kuulua yhteisöön ja opetella sosiaalisia taitoja ja kyseenalaistaa asioita lasten välisissä tilanteissa.

Seuraava esimerkki kertoo tilanteesta, jossa epävakaat kotiolot vaikuttivat sisarussuhteisiin.

”Mäki on niin ku kokenut tällaisia ryhmiä, et ne (sisarukset) niin ku takertuu toisiinsa ja usein siel on sitte haasteita siel kotona.” (työntekijä, nainen)

Henkilökunnan haastatteluissa tuli ilmi tilanteet, joissa sisarusten suhtautuminen toisiinsa on epätavallista. Haastattelutilanteissa nostettiin esiin epävakaata ei-institutionaalista kasvuympäristöä, joka ruokkii sisarusten kovaa äänenkäyttöä sekä salaamisen kulttuuria. Omassa vanhemmilta keräämässäni aineistossani näitä tilanteita ei tullut esiin, mutta tämä todennäköisesti johtuu siitä, että tutkimukseen valikoitui mukaan tietyn tyyppisiä perheitä. Lisäksi haastateltavat eivät todennäköisesti kertoisi tämän tyyppisessä haastattelussa perheessä olevista ongelmista. Seuraavassa lainauksessa kolmen lapsen äiti vastaa kysymykseen kovasta äänenkäytöstä.

”Kyl se pysyy, ku me ollaan kans oltu siit sillai, ku niit on niin ku kolme ja niin pienel ikäerol, nii me ollaan siihen vähän niin ku puututtukki. Mä en tiedä, onks sillä vaikutusta.” (äiti, 3 lasta)

8.4 Leikeissä ja suhteissa ilmenevä johtajuus

Sisarussuhteissa ilmenevää johtajuutta haastatteluissa ei tullut merkittävästi esiin lukuun ottamatta kaksosten keskinäistä suhdetta. Kaksosten keskinäistä suhdetta tuon jo aiemmassa tulosluvussa esiin ja monissa haastatteluissa nousi esiin, että kaksosilla tyypillisesti esiintyy johtajuutta. Muissa sisarussuhteissa sisarukset nähtiin tasaveroisina lapsina. Tosin poikkeuksia löytyy, mutta henkilökunnan haastatteluissa kerrottiin ammattikasvattajan puuttuvan niihin. Sisarussuhteisiin puuttuminen vaatii sensitiivisyyttä, jota tarkastelen teorialuvussa 6.1 Pedagoginen sensitiivisyys. Sisarussuhteisiin puuttumisessa tärkeänä elementtinä lienee Mäkelän (2013) mainitsemista kehitystä tukevista osa-alueista lapsen erityisyyden näkeminen, jota on tärkeää vahvistaa, jos sisarus on alisteisessa asemassa toiseen sisarukseen. Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen myös havaitsee lapsen aloitteet ja vahvistaa ryhmän toimintaa. Ryhmän toimimisen kannalta nähtiin tärkeänä se, ettei ketään lasta ”pomoteta”.

Seuraavassa esimerkissä haastateltavan vastaus kysymykseen, jossa tiedustelin, näkyykö pienemmän lapsen näkökulma yhteisessä leikissä vai käyttääkö vanhempi lapsi johtajuutta jollain tavalla.

”Kyl se näkyy, et ei... (lapsen nimi) ei oo m mikään heittopussi. Kyl se tuo sen tahdon.” (äiti, 2 lasta)

Kaikki haastateltavat näkivät tärkeänä sen, että pienten lasten välillä ilmenevään hallitsemattomaan johtajuuteen tulee puuttua, tosin lasten välisissä suhteissa ilmenee aina jossain määrin johtajuutta. Lasten keskinäinen vertailu, torjunta ja hyväksyntä luovat lapselle merkityksellistä sosiaalista asemaa vertaisryhmässä. Lasten sosiaalista asemaa olen käsitellyt teo-

rialuvussa 4 Lasten väliset sosiaaliset suhteet. Lisäksi sisarukset tuovat vertaissuhteisiin sisarussuhteissa oppimiaan asioita. Sisarussuhteet hioutuvat kodin ei-institutionaalisessa ympäristössä, jossa sisarukset harjoittelevat keskinäisen hierarkian rakentamista. Sisarussuhteen huomioita tarkastelen luvussa 3. Vanhempien haastattelut erosivat merkittävästi siinä, millaista johtajuutta ja sosiaalista valtaa sisarusten välillä on, mutta kaikissa vanhempien haastatteluissa ilmeni, että hierarkian rakentamista on jossain määrin ilmennyt. Eroja löytyi sen suhteen, missä ikävaiheessa sitä esiintyi ja millä tavalla perheessä hoidettiin lasten keskinäistä epäsopua.

8.5 Aikuisen tuki lapsen päivässä ja leikeissä

Henkilökunnan haastatteluissa ei noussut esiin erityisiä seikkoja, joista voisi päätellä, missä määrin sisarukset tarvitsevat aikuisen apua leikkeihin. Enemmän nousi esiin se, että sisarukset saattavat pyytää enemmän apua aikuiselta. Ehkä avun pyytäminen johtui siitä, että apua on totuttu pyytämään kotona sisaruksen kanssa tulleisiin ristiriitoihin. Vanhempien haastatteluissa ilmeni, että aikuista tarvitaan lähinnä selvittämään ristiriitoja, joskin aikuinen on ollut leikkien rakentajana sisarusten ollessa pieniä.

Vanhemmat kuvasivat tilanteita niin, että puuttuvat niihin silloin, kun huomaavat, että juttu ei ole ratkeamassa lasten itsensä selvittämänä.

”Juurikin siin, jos tuntuu, ettei juttu oo ratkeamassa sujuvasti tai jos toinen tulee kokonaan pois leikistä ja sanoo, et jotai on sattunut.” (äiti, 2 lasta)

Henkilökunnan haastatteluissa nousi esiin se, että lasten oltua päiväkotiryhmässä jonkin aikaa, kynnys avun pyytämiseen madaltuu ja lapsi pyytää helpommin apua konfliktitilanteessa. Tämä on yhteydessä sosiaaliseen kompetenssiin. Esimerkiksi Marjanen ym. (2013) kertovat kirjassaan, että lapsi, joka on sosiaalisilta taidoiltaan heikko, mutta on löytänyt paikkansa yhteisössä saattaa hakea turvaa aikuisesta lasten välisissä konflikteissa; kun taas lapsi, jolla sosiaalinen status on vahva, pyrkii selvittämään itse konfliktit. (em.) Toisaalta haastatteluissa ni nousi esiin myös niitä, joilla on vahva sosiaalinen status, mutta hakevat silti aikuisesta turvaa ristiriitatilanteissa.

9 Opinnäytetyön eettisyys

Tutkimusprosessin eettiset näkökulmat voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisenä tutkijan on syytä pohtia tutkimusaiheen oikeutusta eli sitä, miksi aiheen tutkiminen on tärkeää. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Pidän aiheen tutkimista tärkeänä sillä koti on tärkeä kasvatustekijä. Sisarussuhteita on tutkittu useista näkökulmista ja muutamia ammattikor-

keakoulutason opinnäytetöitä aiheesta on tehty, mutta kodin ei-institutionaalista elementtiä ei ole niihin yhdistetty. Tässä opinnäytetyössä sisarusuhteiden tuki yhdistyi ainutlaatuisella tavalla kotona tapahtuvaan leikkiin, koska tutkimuskysymys muutti muotoaan. Leikkien tutkiminen oli antoisaa. Tutkimuksen teemojen yhdistämisen kannalta pidän harmillisena sitä, ettei leikkiä ja sisarusuhteiden tukea saanut yhdistettyä tutkimustuloksissa. Kotona ja päiväkodissa leikityt leikit ovat pitkälti samanlaisia, mutta yhtäläisyysmerkkiä leikkien ja sisarusuhteisiin tarvittavan tuen välillä en voinut tutkimustulosten perusteella vetää.

Toiseksi tutkijan on syytä pohtia aineistonkeruumenetelmien oikeellisuutta eli saadaanko tarvittava aineisto aiotuilla tutkimusmenetelmillä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimuksessani aineistonkeruumenetelmä oli perusteltu ja sillä saatiin syvällistä tietoa lasten ei-institutionaalista ympäristöstä, joka useimmiten on varhaiskasvatushenkilöstön tiedossa hiljaisena tietona. Hiljaisella tiedolla tarkoitan varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa ja lasten puheessa ilmi tullutta kirjaamatonta, hiljaista tietoa perheiden tavoista ja lasten leikeistä. Teemahaastattelulla saatiin oleellista tietoa, joka vastasi tutkimuskysymykseen.

Kolmas näkökulma liittyy tutkimusaineiston raportointiin ja analyysiin, jolloin tutkijan eettinen velvollisuus on raportoida tutkimustulokset mahdollisimman rehellisesti ja tarkasti. Tarkasta raportoinnista huolimatta tutkijan on pidettävä huolta siitä, että tutkittavat pysyvät anonyymeina. Tutkimusetiikan kannalta on tärkeää, että lukija pystyy seuraamaan tutkimusprosessia raportoinnissa. Tutkijan on tehtävä analyysiprosessista läpinäkyvä, jolloin hänen on kuvattava, kuinka analyysiprosessi on edennyt ja miten tulokset on saatu. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Olen pyrkinyt kuvaamaan saadut tulokset raportoinnissa mahdollisimman tarkasti kadottamatta kuitenkaan alkuperäistä informaatiota.

10 Opinnäytetyön yhteenveto ja pohdinta

Tutkimuksen aihe oli alusta lähtien hankala. Sisarusten leikkiä kotona oli vaikeaa siirtää päivähoiton konseptiin. Aloitin opinnäytetyöni työstämisen vuonna 2014 ja ennen lokakuussa alkavaa äitiyslomaani sovin aiheesta varhaiskasvatuksen kehittämiskeskus Soccan kanssa. Hoitovapaani aikana varhaiskasvatuksen piirissä tapahtui hallinnollisia muutoksia. Varhaiskasvatus siirtyi Sosiaali- ja terveystieteiden alaisuudesta Opetusviraston alaisuuteen. Tämä aiheutti muutoksen työn tilaajassa ja tilaajan tuen puuttuessa aiheen soveltaminen päivähoiton kontekstiin kävi vaikeammaksi. Tutkimuskysymyksen muuttamisen jälkeen aineisto alkoi muotoutua tutkittavaan muotoon.

Haastattelujen eteneminen ennalta annettujen kysymysten mukaan oli yllätys. Tämä toistui molemmissa koehaastatteluissa. Koehaastatteluista päätellen oletin kysymyslomakkeen toimivan haastattelun viejänä myös varsinaisissa haastatteluissa, joten varsinaisia haastatteluja

varten parantelin kysymyksiä vastaamaan paremmin tutkimuskysymystä. Olin kuvitellut haastattelulomakkeen toimivan apuvälineenä. Uskon, että haastateltavan näkökulmasta ennalta määrättyihin kysymyksiin vastaaminen oli helpompaa kuin dialoginen vastaaminen ja tämä osaltaan johti siihen, että haastattelu eteni kysymysten mukaan. Tutkimuskysymykseeni voi antaa vastauksia monesta näkökulmasta ja jälkikäteen ajateltuna vastaaminen suoraan kysymykseen oli tutkimuskysymyksen kannalta perusteltua. Näin sain mahdollisuuden saada vastauksen suoraan siitä näkökulmasta, jota tutkimuksen kannalta kaipasin. Teemahaastattelun elementtejä haastatteluun toi se, ettei vastausta rajattu. Henkilökunnan haastattelusta määrittämään dialogin omaisuus, jonka ryhmähaastattelu mahdollisti.

Alussa tehtyjen haastattelujen litterointi oli aikaa vievää, koska en osannut rajata haastattelun kulkua vaan puhe rönsyili aiheesta toiseen. Haastattelujen kokonaiskesto noin viidestä kuuteen tuntiin. Sanasta sanaan etenevä litterointi vei ajallisesti noin kuusi työpäivää. Hirsjärvi ja Hurme (1982: 109) esittelevät kaksi aineistoanalyysitapaa, joista tutkija voi valita. Nämä kaksi tapaa ovat: 1. Aineisto puretaan tekstiksi. 2. Nauhoissa olevaa aineistoa ei pureta sanasta sanaan tekstiksi vaan päätelmiä tehdään suoraan nauhoista (Hirsjärvi & Hurme 1982: 109). Teemahaastattelun luonteen vuoksi aihe oli laaja. Henkilökunnalle toteutetuissa haastatteluissa dialogi eteni aiheisiin, joita en ollut huomannut ajatella etukäteen. Kuten jo analyysia raportoidessani toin esiin, käytin näissä tapauksissa grounded theory lähestymistapaa. Esimerkkinä tästä se, että sisarusuhde ilmentää kodin ei-institutionaalista kasvuympäristöä tavalla, jota ulkopuolella oleva ei välttämättä osaa yhdistää. En ollut ennakolta varautunut siihen, että haastatteluissa nousee esiin aihe, että takertuva ja kovaääninen sisarusuhde kuvastaa kodin ei-institutionaalisen ympäristön epätasapainoa ja irrallista tunnemaailmaa.

Varsinaiseen tutkimuskysymykseen tulokseksi aineiston perusteella muodostui käsitys, ettei päivähoiton tehtävä ole tukea sisarussuhteita vaan päivähoito toimii perheen tukena. Mielenkiintoinen seikka oli se, että tämä näkemys nousi myös vanhempien aineistosta. Tosin, kuten olen jo aiemmin työssä pohtinut; tutkielmaani on todennäköisesti valikoitunut tietyn tyyppisiä perheitä. Sosioekonomiselta taustaltaan toisen tasoissa perheissä näkökulma voisi olla toisenlainen. Uskon, että myös henkilökunnan näkemys vaikuttaa päiväkodissa esiintyneet ongelmat ja tutkimuksen siirtäminen toisenlaisen asiakaskunnan omaavan, sosioekonomiselta asemaltaan erilaiseen kontekstiin muuttaisi myös henkilökunnan antamia vastauksia sisarusuhteiden tukeen liittyen. Tuen tarjoamisen voimakkuus on kontekstisidonnaista.

Apukysymyksiä pohtiessani sisarussuhteen merkitys sosiaalisten taitojen kehittämisessä nähtiin myönteisenä tekijänä vanhempien haastatteluissa. Henkilökunnan haastatteluissa sisarusuhteen nähtiin ennen kaikkea vaikuttavan ristiriitatilanteiden ratkaisuihin, jota tuki myös lähdeaineistona käytetty kirjallisuus. Tosin tässä kohtaa täytyy mainita, ettei vanhempien haastatteluissa eritelty sitä, millä tavalla sisarusuhteen nähtiin vaikuttavan sosiaalisiin tai-

toihin eikä vanhemmilla ole myöskään samanlaista vertailun mahdollisuutta kuin ammattilaisilla, joilla on kokemusta erilaisten lasten hoidosta. Kotona vanhempia tarvittiin ristiriitatilanteiden selvittämiseen, joka viittaisi siihen, että konfliktitaitoja harjoitellaan juuri sisaruksen kanssa. Vanhempien rooli lasten leikkien suhteen oli muuttunut lasten kasvaessa. Lasten iästä riippuen vanhemmat olivat toimineet leikkien fasilitaattoreina pikkulapsi-ian aikana. Haastatteluhetkellä vanhemmat puuttuivat sisarusten toimintaan lähinnä silloin, kun menossa oli konfliktitilanne, josta ei selvitty. Konfliktitilanteet vaativat välitöntä puuttumista, mutta muutoin vanhemmat olivat mukana lasten keskinäisessä suhteessa yhteisen tekemisen kautta (esimerkiksi yhteisen kokkaamisen), jolloin toiminta oli positiivisesti väritynyttä ja iloista. Aineiston perusteella sisarukset eivät leikkineet yhdessä päiväkodissa vaan institutionaalisessa ympäristössä nähtiin tärkeänä yksilöllisyyden ja kaverisuhteiden kehittäminen, jolloin sisarusten yhteisen leikkiajan ajateltiin toteutuvan kotioloissa. Toki yhteisen leikkiajan järjestämisessä oli poikkeuksia silloin, kun normaalista päiväkotiarjesta poikettiin (esimerkiksi varahoitopäivinä). Sisarusten välisessä suhteessa aikuista tarvittiin lähinnä rajaamaan sisaruksen omaa tilaa eikä sisarusten tarvitsema tuki leikeissä eronnut yksiläpisten perheiden lasten tarvitsemasta tuesta.

Haastattelukysymyksistä suuri osa käsitteli kotona ja päiväkodissa tapahtuvaa leikkiä ja sisarusten välisiä suhteita. Tutkimuksen kannalta on harmillista, ettei yhtäläisyysmerkkiä voi esittää. Oman lukunsa muodostaa kaksosten suhde, jonka erityisyyttä pohdin lyhyesti tulososiossa. Ainoa seikka, jossa sisarukset tuntuivat aineiston perusteella olevan parempia, oli ristiriitatilanteiden selvittäminen. Mielenkiintoista on, että henkilökunnan haastattelujen perusteella sisarussuhteen ei koettu parantavan leikki- tai vuorovaikutustaitoja. Kotona leikkittyjä leikkejä ei ehkä pidetä päiväkodin kontekstissa kovin tärkeänä kirjattavana tietona eikä ne sitä olekaan ellei perheen tilanne ole epätasapainossa tai kriisitilanteessa. Kriisitilanteessa lasten leikkeihin ja sisarussuhteisiin kiinnitetään enemmän huomiota, koska ne kertovat lapsen tarvitsevuudesta. Tämä on ymmärrettävää ja kasvatuksellisesti eettistä toimintaa.

Kuten jo luvussa 6.1 Opinnäytetyön tavoitteet, kuvasin; alkuperäinen suunnitelma muuttui vastaajien kadon vuoksi ja tutkimuskysymys oli muotoiltava uudelleen. Ajattelen, että pääongelmat vastaajien puuttumiseen oli vanhempien puutteellinen informointi, koska jouduin itsestäni riippumattomasta syystä delegeoimaan kyselyjen jakamisen päivähoidon henkilökunnalle. Lisäksi ongelmana oli vanhempien tavoittaminen, koska en lisännyt yhteystietojen kysymistä suostumuskäytöksi. Yhteystietojen puutuessa seuraavaksi pulmaksi muodostui niiden saaminen, sillä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ei ole lupaa jakaa vanhempien yhteystietoja ilman vanhemmilta saatua suostumusta.

Tutkimuksen edetessä esiin tulleista ongelmista huolimatta pidän opinnäytetyötäni hyvänä kokonaisuutena. Tutkimuskysymyksen muuttaminen toi tiettyjä vaikeuksia opinnäytetyön

työstämiseen ja jo olemassa olevan aineiston käyttöön, mutta koen onnistuneeni siinä hyvin. Haastatteluaineisto toi tietoa siitä, millaisina päivähoidon henkilöstö näkee sisarusten välisen leikin ja millaisena ammattikasvattaja näkee sisarussuhteen vaikutuksen lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Aineisto antoi hyvän kuvan tutkimuspäiväkodin suhtautumisesta sisarussuhteissa tarvittavaan tukeen. Vaikka haastatteluista ilmeni se, että sisarussuhteiden tuki kuuluu kodin kasvatusvastuulle, se ei tarkoita sitä, että asia olisi näin muualla. Suomessa koulujen osaamistutkimuksissa on huomattu erityisesti isoissa kaupungeissa tapahtunut segregatio, joka kertoo toimeentulon, työllisyyden ja hyvinvoinnin olevan yhteydessä asuinalueeseen ja ennustavan oppilaan osaamistulosten kehittymistä ja hyvinvointia (Hotulainen, Rimpelä, Hautamäki, Karvonen, Kinnunen, Kupiainen, Lindfors, Minkkinen, Pere, Thuneberg, Vainikainen & Wallenius 2015: 25). Tämän tutkimuksen viitekehyksestä on muistettava, että tämä tutkimus koski helsinkiläisessä päiväkodissa olevia sisarusia, jotka asuvat sosioekonomisella mittarilla mitattuna niin sanotulla paremmalla asuinalueella. Useiden tutkimusten perusteella sosioekonomisen taustan tiedetään vaikuttavan lasten hyvinvointiin ja perheen resursseihin vastata lapsen tarpeisiin. Tämä on otettava huomioon tuloksia tulkittaessa.

Tutkimuksen kuluessa mielenkiintoisena tutkimusaiheena mieleeni nousi sisarussuhteissa ilmenevien ristiriitojen ja sosioekonomisen taustan yhteyden tutkiminen. Sosioekonomisen taustan liittäminen sisarussuhteiden tutkimukseen voisi tuottaa mielenkiintoista tietoa lähinnä siitä näkökulmasta, että puututaanko lasten välisiin ristiriitoihin keskimäärin enemmän hyvinvoivissa, sosioekonomiselta statukseltaan korkean tason perheissä. Lisäksi diskurssianalyysin keinoin voisi selvittää, millaisia odotuksia ja todellisuuden vaihtoehtoisia merkityksiä kielen avulla luodaan lasten päivähoitoon ja sisarussuhteiden ja perherakenteiden huomiointiin.

Lähteet

Anttila R., Eronen S., Kallio M., Kanninen K., Kauppinen L., Paavilainen P. & Salo S. 2005. Persoona 2. Kehityspsykologia. Helsinki: Edita Prima.

Airas C. & Brummer K. 2003. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa Sinkkonen J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: Dark. 162-183

Bruce T. 2016. Virittäytymisaika vapaasti virtaavaan leikkiin. Teoksessa Leikin aika. Forssa: Painotalo Auranen. Viitattu 14.11.2016.

EPSHP 2017. Lapsen kiintymyssuhteet. Viitattu 11.5.2017.
<http://www.epshp.fi/kersanet/vanhemmuus/vanhemmuus/kiintymyssuhteet>

FinFami 2017. Mielenterveysomaiset Pirkanmaa. Lapsena. Viitattu 12.5.2017.
<http://finfamipirkanmaa.fi/lapsena>

Hartikainen T. 2014. Sisarusuhteet päivähoiton sisarusryhmissä. Saimaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Helenius A. & Korhonen R. (toim.) 2008. Pedagogiikan palaset. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.

Hintikka M., Helenius A. & Vähänen L. 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Hämeenlinna: Karisto.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 1982. Teemahaastattelu. Helsinki: Kyriiri.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrükikoda.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2014. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell.

Hujala E & Turja L. 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell.

Hotulainen R., Rimpelä A., Hautamäki J., Karvonen S., Kinnunen J. M., Kupiainen S., Lindfors P., Minkkinen J., Pere L., Thuneberg H., Vainikainen M-P & Wallenius T. 2015. Osaaminen ja hyvinvointi yläkoulusta toiselle asteelle. Tutkimus metropolialueen nuorista. Helsinki: Unigrafia.

Risto Hotulainen, Arja Rimpelä, Jarkko Hautamäki, Sakari Karvonen, Jaana M. Kinnunen, Sirkku Kupiainen, Pirjo Lindfors, Jaana Minkkinen, Lasse Pere, Helena Thuneberg, Mari-Pauliina Vainikainen, Tommi Wallenius

Jantunen M. 2009. Sadut ja mielikuvitus. Teoksessa Jantunen T. & Lautela R. Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika. Sastamala: Vammalan kirjapaino.

Juul J. 2006. Sisarusten välinen mustasukkaisuus ja yhteenkuulutus. Teoksessa Onnellinen lapsuus. Kirja vanhemmille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kalliala M. 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa Sinkkonen J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: Dark. 184-209

Kalliala M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: yliopistopaino Gaudeamus.

- Kalliala M. 2016. Mikä on leikkiä. Teoksessa *Leikin aika*. Forssa: Painotalo Auranen. Viitattu 11.11.2016.
- Karila K. 1999. Aineistolähtöinen tutkimus välineenä varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden ymmärtämiseen. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Kaulio P. & Svennevig H. 2006. *Sisaruus. Rakkautta, vihaa ja kateutta*. Hämeenlinna: Karisto.
- Kauppila R. A. 2011. *Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille*. Juva: Bookwell.
- Keränen S. 2013. Luentomateriaali. *Leikki*. Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu 25.10.2016.
- Kookas 2014. Mitä ovat Deweyn kasvatusteoriat? Viitattu 12.2.2014.
<http://www.kookas.fi/articles/read/5978>
- Koppa 2015. Hermeneuttinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.5.2017.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/hermeneuttinen-tutkimus>
- Kurppa R. 2009. Koulukypsyys ja sen arvioiminen koululääkärin näkökulmasta. Teoksessa *Jan-tunen T. & Lautela R. Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika*. Sastamala: Vammalan kirjapaino.
- Lindqvist G. 1998. *Leikin mahdollisuudet*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Lipsanen U. 2008. Artikkelit. *Koti on alku ja vanhempien välinen suhde on lapsen koti*. Irti huumeista 2/2008. Viitattu 20.10.2016.
http://www.irtihuumeista.fi/files/92/Irti2_08_paakirjoitus.pdf
- Lund M.A. 2006. *Sisarusten välinen mustasukkaisuus*. Teoksessa *Onnellinen lapsuus*. Kirja vanhemmille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Lundberg M. 2006. *Sisarusten välinen yhteenkuuluvuus*. Teoksessa *Onnellinen lapsuus*. Kirja vanhemmille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Marjanen P., Marttila M. & Varsa M. (toim.) 2013. *Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. Juva: Bookwell.
- Matthis I. 2006. *Sisarusten väliset suhteet*. Teoksessa *Onnellinen lapsuus*. Kirja vanhemmille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Mertala P. 2015. Kolmas tila suhteisuuden näyttämönä - mediaviitteet ja läheisten nimet yhteisöllisyyden osoittajina esiopetusikäisten lasten luovassa kirjoittamisessa. Artikkelit. *Media & viestintä*.
<https://mediaviestinta.fi/blogi/kolmas-tila-suhteisuuden-nayttamona/>
- Metsämuuronen J. 2000. *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Metodologia- sarja 4. Viro: Jaabes.
- Mäkelä J. 2013. Luentomateriaali. *Pedagoginen sensitiivisyys*. Viitattu 15.4.2017. Lasten psykiatri, lasten psykoterapeutti, Erityisasiantuntija, Lapset, nuoret ja perheet osasto, THL. Tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto Varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksen toimiva arki-seminari. Ravintola Puro, Sähköotalo 28.11.2013.
- Mäkitalo A-R. 2014a. Luentomateriaali. *Leikki*. Viitattu 25.10.2016. Varhaiskasvatuksen ja erityiskasvatuksen lehtori. Metropolia ammattikorkeakoulu.

- Mäkitalo A-R. 2014b. Luentomateriaali. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus. Viitattu 11.2.2014. Varhaiskasvatuksen ja erityiskasvatuksen lehtori. Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Mäkitalo A-R. 2014c. Luentomateriaali. Eheyttäminen ja lapsen tapa toimia. Viitattu 20.10.2016. Varhaiskasvatuksen ja erityiskasvatuksen lehtori. Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Mäkitalo A-R. 2014c. Luentomateriaali. Leikki. Viitattu 25.10.2016. Varhaiskasvatuksen ja erityiskasvatuksen lehtori. Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Oulu 2016. Kokemus ja kasvu: John Deweyn kasvatusteorian sivistysteorian. Viitattu 11.5.2017.
<http://cc oulu.fi/~epikkara/merkitys/chap12.htm>
- Parker J. & Stimpson J. 2004. Sisarusuhteet. Kilpailua ja rakkautta. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- Rantala J. 2010. Näin tuet lapsen leikkiä. Artikkel. YLE. 7.9.2010.
- Rauman varhaiskasvatussuunnitelma. 2006. Lapsi kasvun polulla Raumalla. Viitattu 17.2.2014.
http://www.rauma.fi/opetus/palvelut/varhaiskasvatus/paivahoito/VASU_Lapsi_kasvun_polulla_Raumalla.valmis.pdf
- Karila K. 1999. Aineistolähtöinen tutkimus välineenä varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden ymmärtämiseen. Teoksessa Ruoppila I., Hujala E., Karila K., Kinos J., Niiranen P. & Ojala M. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 9.10.2016 & 12.5.2017.)
- Sinkkonen J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun? Juva: WS Bookwell.
- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.
- THL 2014. Terveystieteiden tutkimuslaitos. Kasvatustutkimus. Viitattu 10.5.2017
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatustutkimus
- Vehkalahti R. & Urho T. 2013 Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus.
- Whitebread D. 2012. The importance of play. A report on the value of children's play with a series of policy recommendations. University of Cambridge.
- Viljamaa E. 2012. Lasten tiedon äärellä. Äidin ja lasten kerronnallisia kohtaamisia kotona. Oulun yliopisto. Väitöskirja. Tampere: Juvenes print.

Liitteet

Liite 1 Vanhempien haastattelulomake	46
Liite 2 Henkilökunnan haastattelulomake	48
Liite 5 Lupakysely.....	50

Liite 1 Vanhempien haastattelulomake

Opinnäytetyö Sisarusten leikit ja sisarussuhteiden tuki päivähoidossa
Haastattelulomake vanhemmille
Merja Kauppinen 1201652

Opinnäytetyöni ydinkysymys: Millainen on päiväkodin rooli sisarussuhteiden tukemisessa?
Ydinkysymystä rakentavina kysymyksinä pidän seuraavia asioita: Millaisia vallankäytön muotoja ja sosiaalisia suhteita sisarusten leikeissä on? Milloin aikuista tarvitaan selvittämään sisarusten välejä kotona? Leikkivätkö sisarukset yhdessä päiväkodissa? Tarvitaanko leikkeihin aikuista?

Mikä ikäisiä lapsesi ovat? Ovatko sisaruksia, veljeksiä vai siskoksia?

Onko sisarusten välillä kotileikkejä, autoleikkejä, eläinaiheisia leikkejä?

Hyppivätkö leikit sinne tänne tilanteesta riippuen?

Mikä leikkien kesto on?

Leikkivätkö lapsesi yleensä erillisiä leikkejä (esim. kotileikkejä) vai onko leikkiä mukana muunlaisessa toiminnassa (esim. askartelussa, piirustuksessa, muovailussa)?

Millaiseksi kuvailette lapsenne mielikuvitusta ja vuorovaikutusta?

Millaista johtajuutta leikeissä on? Millaisissa tilanteissa? Onko johtajuus näkyvää vai näkyykö se leikissä hiljaisena johtajuutena (esim. lapset eivät keskustele leikin kulusta vaan toinen hiljaisesti ohjaa leikkiä)?

Leikkivätkö sisarukset rooleja? Ovatko he isiä, äitejä, formulankuljettajia, varikkomiehiä, prinsessoja? Millaisia sosiaalisia suhteita rooleilla on? Mallintavatko leikkien rooli oikeaa elämää? Käyttävätkö lapsesi esimerkiksi televisiosta kuulemiaan repliikkejä?

Onko sisaruksilla ristiriitatilanteita? Voitko kuvata millaisissa tilanteissa ne syntyvät?

Selvittävätkö lapsesi ristiriitatilanteita?

Millaisissa tilanteissa vanhemmat puuttuvat niihin?

KYSYMYKSET KOSKIEN PÄIVÄHOITOA

Ovatko sisarukset samassa päivähoitoryhmässä?

Onko teillä toiveita siitä, miten päiväkotitoi voisi tukea sisarussuhteita (esim. järjestämällä paljon tilanteita, joissa sisarukset leikkivät keskenään)?

Kertooko päiväkodin henkilökunta sisarusten leikkivän keskenään? Jos kertoo, millaisia leikkejä he leikkivät? Tunnistatteko samoja leikkejä kotiympäristöstä?

Kertooko päivähoiton henkilökunta, onko sisaruksilla ristiriitoja päiväkodissa? Millaisissa tilanteissa?

Liite 2 Henkilökunnan haastattelulomake

Opinnäytetyö Sisarusten leikit ja sisarussuhteiden tuki päivähoitossa
Haastattelulomake henkilökunnalle
Merja Kauppinen 1201652

Opinnäytetyöni ydinkysymys: Millainen on päiväkodin rooli sisarussuhteiden tukemisessa? Ydinkysymystä rakentavina kysymyksinä pidän seuraavia asioita: Millaisia vallankäytön muotoja ja sosiaalisia suhteita sisarusten leikeissä on? Milloin aikuista tarvitaan selvittämään sisarusten välejä kotona? Leikkivätkö sisarukset yhdessä päiväkodissa? Tarvitaanko leikkeihin aikuista?

Mikä ikäisiä sisaruksia olette hoitaneet? Ovatko sisaruksia, veljeksiä vai siskoksia?

Onko sisarusten välillä ollut kotileikkejä, autoleikkejä, eläinaiheisia leikkejä? Leikkivätkö he leikkejä, joihin muu ryhmä ei pääse?

Hyppivätkö leikit sinne tänne tilanteesta riippuen?

Mikä leikkien kesto on?

Leikkivätkö sisarukset yleensä erillisiä leikkejä (esim. kotileikkejä) vai onko leikkiä enemmänkin mukana muunlaisessa toiminnassa (esim. askartelussa, piirustuksessa, muovailussa)?

Millaiseksi kuvaillette sisarusten mielikuvitusta ja vuorovaikutusta? Uskotteko, että sisarussuhteilla on vaikutusta mielikuvituksen kehitykseen?

Käyttävätkö sisarukset muita helpommin johtajuutta? Millaista johtajuutta leikeissä on? Millaisissa tilanteissa? Onko johtajuus näkyvää vai näkykö se leikissä hiljaisena johtajuutena (esim. lapset eivät keskustele leikin kulusta vaan toinen hiljaisesti ohjaa leikkiä)? Käyttävätkö he johtajuutta myös muiden lasten kanssa?

Leikkivätkö sisarukset rooleja? Ovatko he isiä, äitejä, formulankuljettajia, varikkomiehiä, prinsessoja? Millaisia sosiaalisia suhteita rooleilla on? Mallintavatko leikkien rooli oikeaa elämää? Käyttävätkö sisarukset esimerkiksi televisiosta kuulemiaan tai selkeästi vanhemmilta poimittuja repliikkejä?

Onko sisaruksilla ristiriitatilanteita? Voitko kuvata millaisissa tilanteissa ne syntyvät?

Selvittävätkö sisarukset itse ristiriitatilanteita? Pyytävätkö he apua ryhmän aikuisilta? Pyytävätkö sisarukset apua muiden lasten kanssa syntyviin ristiriitatilanteisiin?

Millaisissa tilanteissa ryhmän aikuiset puuttuvat ristiriitoihin?

KYSYMYKSET KOSKIEN PÄIVÄHOITOA

Ovatko sisarukset /ovatko sisarukset olleet samassa päivähoitoryhmässä?

Sijoitetaanko sisaruksia samoihin ryhmiin (vastaa oman tuntemuksen/tietämyksen pohjalta?
Jos sijoitetaan, onko se tietoinen valinta?

Miten päiväkotisi voisi tukea sisarussuhteita (esim. järjestämällä paljon tilanteita, joissa sisarukset leikkivät keskenään)?

Kerrotteko vanhemmille sisarusten leikeistä hakutilanteissa? Kerrotteko ristiriitatilanteista?

Kysyykö vanhemmat koskaan, ovatko sisarukset nähneet päivän aikana?

Liite 5 Lupakysely

Hei sisarusten vanhemmat!

Olen varhaiskasvatuksen sosionomiopiskelija Laureasta Tikkurilan yksiköstä. Olen suuntautunut varhaiskasvatukseen ja lastentarhanopettajan työhön. Erityisesti leikin ymmärtäminen ja tutkimus on ollut punainen lanka varhaiskasvatuksen opinnoissani. Valmistun ensi vuoden alussa ja tarkoitukseni on toteuttaa opinnäytetyöni päivähoitoyksikkö Auringonpilkkukanavassa päiväkodin johtaja Juha Koskelaisen avustuksella. Tutkimuskohteena on sisarusten väliset leikit kotiympäristössä. Koti on päivähoidon ohella tärkeä kasvatustekijä ja -ympäristö lapselle ja monesti kotona leikityt leikit ovat hilaisena tietona päivähoidon henkilökunnalla. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kerätä tietoa näistä leikeistä. Idea opinnäytetyöhöni tuli varhaiskasvatuksen kehittämiskeskukselta, tutkija Saila Nevaselta.

Luvan tutkimukselleni on luonnollisesti myöntänyt Helsingin kaupungin varhaiskasvatusviraston lakimies Timo Korhonen 15.11.2016.

Toivoisin teitä sisarusten vanhempia osallistumaan tutkimukseeni. Tutkimus perustuu vapaaehtoisuuteen ja kaikki tunnistetiedot pidetään salassa. Tutkimus tapahtuu haastattelemalla vanhempia. Tutkijan ominaisuudessa hävitän koko haastatteluaineiston opinnäytetyöni päätyttyä.

Tutkimukseen osallistuvilta toivon lasten leikkien tietoista seuraamista ennen haastattelua. Haastattelu perustuu ennalta mainittuihin teemoihin. Osallistuminen on arvokasta!

Lisätietoa saa allekirjoittaneelta tai päiväkodin johtaja Juha Koskelaiselta puh. 09-31061786
Pyydän teitä täyttämään alla olevan luvan.

ystävällisin terveisin
Merja Kauppinen puh. 0400-316541
Laurea Ammattikorkeakoulu Tikkurilan yksikkö
Merja.Kauppinen@laurea.fi

Minä _____ vanhempana osallistun _____ en osallistu _____ Merja Kauppisen sisarusten leikkiä koskevaan tutkimukseen. Osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkijaa sitoo vaitiolovelvollisuus, kaikki tunnistetiedot pidetään salassa ja ne hävitetään tutkimuksen päätyttyä.

Helsingissä _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys